

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ANABİLİM DALI**

**İKİNCİ DÖNEM TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN BİRİNCİ
VE İKİNCİ YASAMA YILINDA EĞİTİM ÖĞRETİM ALANINDA
YAPILAN FAALİYETLER**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Murat KALENDER**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Pelin İSKENDER KILIÇ**

Samsun 2015

**ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ANABİLİM DALI**

**İKİNCİ DÖNEM TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN BİRİNCİ
VE İKİNCİ YASAMA YILINDA EĞİTİM ÖĞRETİM ALANINDA
YAPILAN FAALİYETLER**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Murat KALENDER**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Pelin İSKENDER KILIÇ**

Samsun 2015

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

// 2015

Murat KALENDER

TEZ KABUL VE ONAYI

Murat KALENDER tarafından hazırlanan “İkinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin Birinci Ve İkinci Yasama Yılında Eğitim Öğretim Alanında Yapılan Faaliyetler” başlıklı bu çalışma, .../.../2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan:

.....

Üye:

.....

Üye:

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../ 2015

ÖZET

Öğrencinin Adı Soyadı	Murat KALENDER
Ana Bilim Dalı	Tarih Eğitimi
Danışman Adı	Yrd. Doç. Dr. Pelin İSKENDER KILIÇ
Tezin Adı	İkinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Birinci Ve İkinci Yasama Yılında Eğitim Öğretim Alanında Yapılan Faaliyetler

İkinci Dönem TBMM çalışmalarının, birinci ve ikinci yasama yıllarında, eğitim-öğretim alanında yapılan görüşmelerin ele alındığı bu tez, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Osmanlı Devleti'nde yer alan bazı eğitim kurumları ve özellikleri anlatılmıştır. Daha sonra Birinci Dönem (1920-1923) TBMM'nin eğitim-öğretim faaliyetlerine değinilmiştir

Tezin birinci bölümünde, incelediğimiz dönemde ilkokul öğretmenlerinin yetiştirilmesi için ne gibi çalışmaların yapıldığı anlatılmıştır. Arkasından ilkokul eğitimi ile ilgili hazırlanan program, eğitim araç-gereçlerinin iyileştirilmesi için yapılan uygulamalara yer verilmiştir. İkinci bölümde, ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştirilmesi hususunda yapılan uygulamalar ile Tevhid-i Tedrisat Kanunu çerçevesinde ülkede meydana gelen yeni eğitim yapılanması ve devamında bu yapılanmanın sonuçları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Darülfünunun gelişimi, Cumhuriyetin ilanı yıllarında Darülfünun'un durumu, öğrenci mevcutları ve ders programları incelenmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER: II. Dönem TBMM, Eğitim, Öğretmen Yetiştirme.

ABSTRACT

Student's Name and Surname	Murat KALENDER
Department's Name	Secondary Education Social Areas
Name of the Supervisor	Yrd. Doç. Dr. Pelin İSKENDER KILIÇ
Name of the Thesis	

This thesis contains about the three chapters which describe the negotiations about the field of education in the first and second year of legislative work of second term Turkish Grand National Assembly (TBMM). To beter group of the subject, in the first chapter, educational institutions of the Ottoman Empire have been explained. Then, the educational activities of the first term parliament (1920-1923) have been discussed. In writing the thesis, TBMM records and works about this term have been used.

In the first chapter of thesis, what has done for the training of the primary school teachers during this period has been described. And then the program about the primary education and improving equipments have been told. In the second chapter, Works about training teachers for secondary schools and in the framework of the Law of Education (Tevhid-i Tedrisat Kanunu) new education structure have been described. In the third chapter, developments of Darülfünun (university), the status of Darülfunun in the years of the proclamation of the Republic, classroom populations and the curriculum have been told.

KEY WORDS: II. Period TBMM, Education, Teacher Training.

ÖNSÖZ

Gelişmiş toplumlara bakıldığında, öncelikle eğitim sistemlerini sağlam temeller üzerine inşa ettikleri görülmektedir. Özellikle aydınlanma çağından itibaren batı toplumları, doğu toplumlarından ilim ve fen alanında bir adım öne geçmişlerdir. Bu durum her geçen gün daha da artmıştır.

Batıda felsefi düşüncenin gelişmesiyle beraber, eğitim alanında gelişmeler başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin, çağdaşı olan batılı devletlerden geri kalmasının sebeplerinden biri de eğitim sisteminin çağının gerisinde kalmış olmasıdır. Bilimsel gelişmeler ve onun getirdiği sonuçlar, özellikle 1700'lerin ikinci yarısından itibaren ülkeye getirilmeye çalışıldıysa da her alanda mevcut olan hantallaşmış yapı, buna engel olmuştur. Tanzimat döneminden itibaren yapılmaya çalışılan eğitimdeki reformist hamlelere rağmen Osmanlı Devleti'nde eğitim-öğretim noktasında istenilen seviyeye gelinmesini sağlayamamıştır.

Milli Mücadelenin lideri ve modern Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk bir sözünde: “En önemli ve feyizli görevlerimiz, milli eğitim işleridir. Milli eğitim işlerinde mutlaka muzaffer olmak lazımdır. Bir milletin gerçek kurtuluşu ancak bu suretle olur” demiştir. Dolayısıyla bu yeni dönemde her alanda yapılan yenilik ve inkılaplardan belki de daha fazlası eğitim alanında yapılmıştır. Yeni kurulan devlet ve yeni sistem özellikle eğitim politikası ve felsefesine de yansımıştır. Çünkü devletin ayakta kalmasının, cumhuriyetçi ve eğitilmiş nesillerin yetiştirilmesiyle mümkün olabileceğine inanılmaktadır.

Bu tez ile Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte eğitim alanında yapılan yeniliklerin ve düzenlemelerin neler olduğu ve II. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde nasıl görüşülüp, karara bağlandığı ortaya koymaya çalışıldı. Tez yazılırken, TBMM tutanakların 1923 ve 1924 yılları tarandı. Tezin konusu olan 1923 ve 1924 yıllarında Türkiye'deki eğitim sistemindeki değişimleri anlatan kaynak ve araştırma eserlerden istifade edildi. Bu çalışma öncesinde ve sonrasında bütün bilgi birikimi ve hoşgörüsüyle bana destek olan ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Pelin İSKENDER KILIÇ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Her türlü konuda bilgilerini benimle paylaşan değerli bölüm hocalarıma da ayrıca teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL VE ONAYI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI-VII
KISALTMALAR.....	VIII

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde Eğitim Ve Öğretim.....	1-6
Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Eğitim-Öğretim Alanında Yaptığı Faaliyetler.....	7-10

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÖNEM TBMM'İNİN BİRİNCİ VE İKİNCİ YASAMA YILLARINDA İPTİDAİ MEKTEPLERİ ALANINDA YAPTIĞI ÇALIŞMALAR

1.1. İkinci Dönem TBMM' inde Görev Yapan Maarif Vekilleri.....	11-13
1.2. İptidai Mekteplerine Öğretmen Yetiştirilmesi İle İlgili Yapılan Çalışmalar.....	13-22

1.3. İptidai Öğretmenlerinin Maaş Durumları, Müfredat, Ders Araç-Gereçleriyle İlgili Yapılan Düzenlemeler.....	22-30
--	-------

1.4. Darüleytamlarla İlgili Çalışmalar.....	30-31
---	-------

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÖNEM TBMM'NİN BİRİNCİ VE İKİNCİ YASAMA YILLARINDA ORTAÖĞRETİM ALANINDA YAPTIĞI ÇALIŞMALAR

2.1. Ortaöğretim Okullarına Öğretmen Yetiştirilmesi İle İlgili Yapılan Düzenlemeler.....	32-39
--	-------

2.2. Ortaöğretim İle İlgili Yeni Düzenlemeler.....	39-43
--	-------

ÜÇÜNÇÜ BÖLÜM

İKİNCİ DÖNEM TBMM'NİN BİRİNCİ VE İKİNCİ YASAMA YILLARINDA YÜKSEKOKULLAR ALANINDA YAPTIĞI ÇALIŞMALARI

3.1. Yükseköğretimle ilgili Düzenleme Faaliyetleri.....	44-55
---	-------

SONUÇ.....	56-57
------------	-------

KAYNAKÇA.....	58-62
---------------	-------

ÖZGEÇMİŞ.....	63-63
---------------	-------

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e. : Adı geçen eser

a.g.m. : Adı geçen makale

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

ev. : Çeviren

s. : Sayfa

T.T.K : Türk Tarih Kurumu

M.E.B : Milli Eğitim Bakanlığı

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde Eğitim Ve Öğretim

Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyıla kadar devlet ve toplumun ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşılayan eğitim kurumları, bu yüzyıldan itibaren değişen dünya şartlarına ayak uyduramamışlardır. Bundan dolayı bilhassa XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren eğitim kurumlarının yapısı ve programlarındaki bozulmalar, devleti eğitim alanında yeni arayışlara yöneltmiştir. Eğitimdeki yenileşmeler, 1773'de askerî okulların açılmasıyla başlamış, III. Selim'in yenileşme çabalarından sonra II. Mahmut döneminde de askerî tıbbiye ve harbiye açılmıştır. Avrupa'ya öğrenciler gönderilmiştir¹. XIX. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti'nde meydana gelen yapısal dönüşüm, eğitim sistemine de yansımış, 1839 başında rüştiye ve başka sivil okullar açılmıştır.

Sıbyan Mektepleri

Osmanlı Devleti'nde ilk eğitim ve öğretim kurumları "Sıbyan Mektepleri" idi. Sıbyan mektepleri, çoğu zaman cami dibinde veya yakınında inşaa edilirdi. Genellikle kubbeli geniş bir odadan ibaretti. Çocuklar küçük minderlere oturlardı. Her çocuğun önünde bir rahlesi vardı. Sınıf derecesi yoktu. Her çocuk kendi gayret ve zekâsına göre, teker teker hocanın kürsüsünün önüne gelir, dersini aldıktan sonra rahlesine dönerdi². Belli bir yönetmeliği veya devlet tarafından hazırlanmış belirli bir programı yoktu. Amaç, çocuklara okuma yazma öğretmek, İslam dininin kurallarını vermek ve Kur'an'ı belletmekti³.

1824'te II. Mahmut zamanında İstanbul'daki sıbyan mekteplerinde, Müslüman çocuklarına okula devam etme zorunluluğu getirilmiştir. Bu zorunluluk taşradaki mekteplere de uygulanmak istenmiş, ancak uygulayacak ve denetleyecek bir makamın olmaması nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Tanzimat devrinde sıbyan mekteplerinin eğitim ve öğretim bakımından düzene konulması anlamında ilk teşebbüs Sultan Abdülmecit tarafından yapılmıştır. 1847'de Abdülmecid tarafından sıbyan mektepleri için

¹ Yahya AKYÜZ, "Cevdet Paşa'nın Özel Öğretim Ve Tanzimat Eğitimine İlişkin Bir Lâyhası", **OTAM**, C. III, Ankara 1992, s. 103.

² Hasan Ali KOÇER, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)**, M.E.B., İstanbul 1992, s. 9.

³ Bayram KODAMAN, **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 57.

bir talimatname hazırlanmıştır⁴. 1869 Maârif-i Umûmiye Nazamnâmesine göre sıbyan mekteplerinin ıslahı ve “İptidai” adı altında çağın gereklerine cevap veren yeni okulların açılmasına 1870 tarihinde başlanmıştır⁵.

Medreseler

Türkçeye Arapçadan geçmiş olan medrese kelimesi, ders okunacak yer anlamına geldiği gibi, içinde öğrencilerin oturup ilim öğrendiği, ders okuduğu bina manasına da gelmektedir⁶. Osmanlı Devleti’nde ilk medrese, 1331’de Orhan Bey zamanında İznik’te açılmıştır. Önceden manastır olan bir bina, bilgin Kayserili Davut’a medrese olarak verilmiştir⁷. Daha sonraki zamanlarda ülkenin birçok yerinde çeşitli medreseler açılmıştır. Zaman içinde bu medreseler uzmanlaşmış ve farklılaşarak çeşitlilik göstermiştir⁸. Özellikle Fatih Sultan Mehmet ve Kanunî Sultan Süleyman dönemlerinde imparatorluğun en önemli eğitim ve öğretim kurumu halini almışlardır⁹. Medreseye başlayabilmek için sıbyan mektebini bitirmiş olmak gerekirdi. Osmanlı İmparatorluğu’nda medreseler, ilmiye sınıfı denilen devlet kademesinde söz sahibi olan ulemaları ve müderris sınıfını yetiştirmeleri sebebiyle önem taşıyan eğitim kurumlarıydı¹⁰. Medrese eğitimi, 12 yıl sürerdi ve Avrupa üniversiteleri gibi belli bir programa göre eğitim yaparlardı¹¹. Özellikle XVII. yüzyıldan itibaren sıbyan mektebi ve medreselerde bazı bozulmalar görülmeye başladı. Bu problemler, bu sisteme ve bu sistemin bilim anlayışına bir değişiklik getirmeden, yeni eklentiler yapılarak karşılanmaya çalışıldı¹². XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti’nde başlayan batılılaşma hareketiyle birlikte özellikle, I. Abdülhamit, III. Selim, II. Mahmut, Abdülmecid, Abdülaziz ve II. Abdülhamit dönemlerinde, eğitim alanında yapılan düzenlemeler ve yeniliklere

⁴ Bayram KODAMAN, **Abdülhamid Devri Eğitim ...**, s. 61.

⁵ Bayram KODAMAN, **Abdülhamid Devri Eğitim ...**, s. 64.

⁶ Mehmet Zeki PAKALIN, **Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü**, M.E.B. Yayınları, Cilt: II, İstanbul 1993, s. 436.

⁷ Halil İNALCIK, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 175.

⁸ İlhan TEKELİ – Selim İLKİN, **Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim Ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, s. 14.

⁹ İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, **Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984.

¹⁰ Nejdet SAKAOĞLU, **Osmanlıdan Günümüze Eğitim**, 1. Baskı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003, s.60.

¹¹ İlhan TEKELİ – Selim İLKİN, **Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim ...**, s.16.

¹² İlhan TEKELİ – Selim İLKİN, **Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim ...**, s. 27.

rağmen medreselerin ıslahı yönünde bilhassa sistemin düzeltilmesine yönelik çok fazla değişiklik yapılamadı.

Rüştiye Okulları

Rüştiyeler, sıbyan mektepleri ile askerî okullar arasında bir ortaöğretim kurumu olarak açılmıştır. Sıbyan mekteplerinde yetişen çocukların, Türkçe okuma yazma bilmemeleri nedeniyle askerî okuldaki eğitimin zorlaşması ve uzaması, iki kademe arasında yeni bir kademe olacak okulların açılmasını gerektirmiştir¹³. Yabancı dile yer veren yüksek askerî okullara öğrenci hazırlamak için orta öğretim kuruluşlarına ihtiyaç duyulmuştur. Gerek bu okullara öğrenci hazırlamak, gerekse iyi memur yetiştirmek amacıyla II. Mahmut döneminde rüşt yaştaki çocukların devam edebileceği okulların açılmasına “Meclis-i Umur-u Nafia” ve “Meclis-i Ahkâm-ı Adliye” tarafından karar verilmiştir¹⁴. Bundan dolayı bu okullara, II. Mahmut tarafından Rüştiye adı verilmiştir. Bu okullarda eğitim sınıf düzeni içinde yapılmıştır.

Tanzimat dönemi, eğitim sisteminde merkezileştirme çalışmalarının olduğu bir dönemdir. Açılan rüştiyelerden ilki 1838’de açılan Mekteb-i Maarif-i Adliye’dir. Bu devlete, sivil memur yetiştirmek için açılmış bir okuldur. Daha sonra Mekteb-i Ulum-i Edebiye (1839) açılmıştır. Gerek halka gerekse memur olacaklara doğru ve güzel okuma yazma kabiliyeti kazandırma ve bir konuyu kaleme alabilecek edebî yeteneği verme amacıyla kurulmuştur. Bu dönemde (1839) kurulan Mekatib-i Rüştiye Nezareti (Rüştiye Okulları Bakanlığı) ile ilk kez merkez örgütünü hayata geçirilmiştir. İlk kurulduğunda yalnızca İstanbul’daki rüştiyeleri yönetmekle sınırlı olan bu bakanlığın kapsamına ,1846’da İstanbul’da açılan öteki okullar da alınarak, adı Mekatib-i Umumiye Nezareti olmuştur. 1847’de mülkiye rüştiyeleri, 1849’da ise Darü’l-maarif kurulmuştur¹⁵. 1859’da İstanbul’da ilk defa kız öğrenciler için bir ortaöğretim kurumu olan Kız Rüştiyesi açılmış, 1870’lerden itibaren bu okullar taşrada önemli merkezlere yayılmışlarsa da kadın öğretmen ihtiyacı sebebiyle gelişmeler istenilen seviyede olmamıştır¹⁶.

1867’ye kadar rüştiyelere yalnız Müslüman öğrenciler alınmıştır. Bu tarihte büyük devletlere karşı, eğitim alanında da Osmanlı tebaası arasında bir fark olmadığını

¹³ Faik Reşit UNAT, *Türkiye’de Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış*, Ankara 1964, s.42.

¹⁴ Hasan Ali KOÇER, *Türkiye’de Modern Eğitimin ...*, s. 40.

¹⁵ İlhan TEKELİ, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Eğitim Sistemindeki Değişmeler”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul 1985, C. 2, s. 466.

¹⁶ Cahit Yalçın BİLİM, *Türkiye’de Çağdaş Eğitim Tarihi (1734-1876)*, Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir 2002, s. 225.

göstermek için, Hıristiyan çocukların da bu okullara alınmasına karar verilmiştir¹⁷.

1869 tarihli Maarifi Umumiye Nizamnamesi'nde rüştiyelerin, nüfusu beş yüz evi geçen kasabalarda kurulması ve sıbyan mektepleri ile birlikte rüştiye mektebinin de zorunlu eğitime dâhil edilmesi ve bu iki kurumun birlikte ilköğretimi oluşması öngörülmüştür. Bu zorunluluk, 1876 Kanuni Esasi'nin maddelerinin içerisinde de yer almıştır. Okulların yapım masraflarının maarif idaresi sandığından karşılanması esas alınmıştır. Öğretim süresi 4 yıldır ve sıbyan mekteplerinden şهادetname alan öğrenciler sınavsız bu okullara kabul edilmiştir¹⁸.

1878 yılından itibaren rüştiyelerin ıslahına ve yenilerinin açılmasına başlanmıştır. 1880'den sonra idadilerin önem kazanmasıyla rüştiyeler ikinci plana itilmiştir. 1889'da bir irade ile idadi bulunan yerlerdeki rüştiyelerin kapatılmasına karar verilmiştir¹⁹. Osmanlı Devleti'nde 619 rüştiye okulu açılmıştır. Toplamda bu okullara 40.000 civarında talebe devam etmiştir²⁰.

İdadî Okulları ve Sultanîler

XIX. yy. 'da Osmanlı Devleti'nde ortaöğretim kurumları olarak rüştiye, idadî, ve sultanî okulları vardır. Rüştiyeler, genel orta öğretimin en alt düzeydeki okullar durumundadır. İdadîler ise kendisinden üstün bulunan herhangi bir mektebe talebe hazırlayan ve yetiştiren mekteplere denilmiştir. Zaten idadînin sözlük anlamı Arapça 'da hazırlamak, geliştirmek demektir²¹. Bundan dolayı seviye ne olursa olsun bütün okulların, eğer varsa, hazırlama sınıflarına idadî adı verilmiştir. 1869 Maârif-i Umûmiye Nazamnamesine göre idadî okullarının öğretim süresi üç yıldır ve mükemmel Türkçe kitâbet ve inşâ, mebâdî-i ilm-i servet-i milel, hesâb ve defter tutmak usûlü, Fransızca, coğrafya, hendese ve ilm-i mesâha, kavânîn-i Osmâniye, Tarih-i umûmî, Hikmet-i tabî'ye, mantık, ilm-i mevâlid, cebir, kimya, resim gibi dersler okutulacaktır²². İdadîler, 1873 tarihinde açılmıştır. Bu tarihte Darü'l-maârif idadîye çevrilmiş ve ilk mülkî idadî açılmıştır. Vilâyetlerde ise ilk kez Mora Yenişehir'de 1875'te bir idadî açılmıştır²³. 1887 yılında idadîler dört yıla çıkarılmıştır. Yine bu tarihte taşradaki daha önce gündüzlü olarak açılan

¹⁷ Bayram KODAMAN, *Abdülhamid Devri Eğitim ...*, s. 93.

¹⁸ Yahya AKYÜZ, *Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul 2001, s. 165.

¹⁹ Bayram KODAMAN, *Abdülhamid Devri Eğitim ...*, s.101.

²⁰ Bayram KODAMAN, *Abdülhamid Devri Eğitim ...*, s.105.

²¹ Mehmet Zeki PAKALIN, *Osmanlı Tarih Deyimleri ...*, C. II, s. 34.

²² Mahmud Cevat İbnü'ş Şeyh Nâfi, *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Târihçe-i Teşkilât ve İcrââtı -XIX. Asır Osmanlı Maârif Tarihi-*, Hazırlayan: Taceddin Kayaoğlu, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2001, s. 431.

²³ Faik Reşit UNAT, *Türkiye'de Eğitim Sisteminin ...*, s.45.

ve sadece bulunan şehrin çocuklarının gittiği idadîlerin yatılıya çevrilmesi kararı alınmış ve idadîlerin yapılmasına hız verilmiştir. 1892 yılında ise malî imkansızlıklar nedeniyle beş ve yedi yıllık olmak üzere ikiye ayrılmıştı²⁴.

1869 tarihli nizamnamede ortaöğretimin üst basamağını teşkil etmek üzere il merkezlerinde açılması öngörülen mekteplere “Sultanî” adı verilmesi kararlaştırılmıştır. Sultanîler, rüştiyeden sonra altı yıl daha sürecek eğitim kuruluşları idi . İlk sultanî, İstanbul’da açılan Galatasaray Sultanîsi’dir. Adı Mekteb-i Sultani’dir. Fakat sultanîler ülke çapında yaygınlaşmamış, II. Meşrutiyet’e kadar sadece İstanbul ve Girit’te açılabilmiştir²⁵. Galatasaray Sultanîsi, Fransız liselerine benzemektedir. Öğretim dili Fransızcadır. Her sınıftan ve her dinden talebe kabul edilmiştir. Okulun öğretim süresi icabına göre beş veya altı sene sürecek tahsil sonunda diploma alacak talebe genel hizmetlere veya sivil ve askerî yüksek okullara gidebileceklerdir²⁶.

1869 Nizamnâmesi, vilayet merkezlerinde birer birer sultanî açılmasını öngörmüşse de bu gerçekleştirilememiştir. II. Abdülhamid devrinde vilayet idadîleri yedi yıla çıkarılarak sultanîlerin eksikliği giderilmeye çalışılmıştır. Bunun sonucu olarak yedi yıllık olan yatılı vilâyet idadileri “Mekteb-i Sultaniye ’den” beklenen hizmeti devrin sonuna kadar devam ettirmişlerdir²⁷.

Darülfünun

Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Dönemine gelinceye kadar sadece Sahnı Seman Medresesi, yükseköğretim kurumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir Darülfünun kurulmasına ilk olarak 1846’da karar verilmiş ;fakat uygun şartların sağlanarak açılması ancak 1863’te gerçekleşebilmişti. Mustafa Reşit Paşa, Darülfünun binasının bitimine kadar boş yere vakit geçirmeyerek, okutulacak kitapları önceden hazırlamak ve ayda bir kez Darülmaarif ‘te toplanmak sebebiyle Encümen-i Daniş denilen bir grup oluşturmuştu.. Darülfünun’da 1865’de yangın çıkmış ve yangın sonrası hasar gören darülfünun 1869’da yeniden açılmıştı. 1872’de 100 öğrencisi olan Darülfünun, 1873’te kapatılmıştı²⁸.

Bu dönemin bir başka yenileşme hareketi ise yabancı dil eğitimi için yapılan işlerdir. 19. yüzyıla kadar devletin tercümanlık işlerini Fener Rumları yapmıştır. Yunan isyanı sırasında verdikleri zarar üzerine, bu görev önce Ermenilere sonra Yahudilere

²⁴ Bayram KODAMAN, *Abdülhamid Devri Eğitim ...*, s.121-122.

²⁵ Faik Reşit UNAT, *Türkiye’de Eğitim Sisteminin ...*, s.42-44.

²⁶ İhsan SUNGU, “Galatasaray Lisesinin Kuruluşu”, *Bellekten*, C. VII., Sayı: 28, Ankara 1948, s. 324.

²⁷ Bayram KODAMAN, *Abdülhamid Devri Eğitim ...*, s. 144.

²⁸ Mehmet Serhat YILMAZ, “Darülfünun Reformu-Darülfünun’dan İstanbul Üniversitesine Geçiş Süreci (1863-1933)”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt.9, No.1 s.45-46.

verilmiş; fakat konunun önemi anlaşılmaya başlandığında, bir yandan da Bab-ı Ali içinde bir Tercüme Odası kurularak Türk gençlerine Fransızca öğretilmeye çalışılmıştır²⁹.

Öğretmen Yetiştirme ve Maaşları

Fatih Sultan Mehmet, Eyüp ve Ayasofya medreselerinde, sıbyan mektebi muallimi olacaklar için genel medreselerden farklı bir program öngörmüştür. Buna göre sıbyan mektebi muallimi olacaklar, Arapça, Sarf ve Nahiv, Edebiyat, Mantık, Adab-ı muhasebe ve Usûl-ı Tedris, Münakaşalı Akâid Riyaziyat dersleri görecekerdi. Burada farklı özellik, Adâb-ı Mubahase ve Usûl-i Tedris adında bir derse yer verilmesiydi³⁰. Ancak bu kaide zamanla gevşetilmiş ve daha sonra da sıbyan mekteplerinde muallim olabilmek için medreseden diploma almak yeterli görülmüştür. Zamanla sıbyan mektebi muallimliği daha basit kurallara dayanmış ve mahallenin camiinin imamı veya müezzini olmak yeterli görülmüştür³¹. Medreselerin kademesine göre müderrisin günlüğü değişmekteydi. İznik Medresesi müderrisinin günlüğü 50 akça iken, Süleymaniye Medresesi'nde 50 akça, Üç Şerefeli Medrese'de 100 akça idi³². 1869 Maarif-i Umumiye nizamnamesine göre rüştiyelerdeki muallimlerin maaşları, illerin maarif idaresi sandığından karşılanacaktır³³.

Medreseler devamlı olarak belli bir düzeyde bulunmamakta, zaman içinde kademeli olarak yükseltilmektedir. Müderrisler esas alınır, genel kural olarak, bir medreseye atanan kişiye, -eğer ilk göreve başladığı medrese değilse- bir önceki medresede aldığı yevmiyenin daha üstünde bir maaş ödenmekteydi. Medreselerde, geniş zaman aralıkları ile kısmî yükselmeler sağlanmakta ve belli seviyelere ulaşmış müderrislere görev verilmekteydi. Meselâ, 30-50 akçe arasında yevmiye verilen medreselere, genellikle bu statüyü elde etmiş müderrisler tayin edilmekte, yeni işe başlayan müderrislere bu tip medreselerde görev verilmemekteydi. Müderrisler, görev aldıkları her medreseden sonra, daha fazla yevmiye alacakları diğer bir medresede görev yapmaktaydı³⁴.

²⁹ Sezai BALCI, **Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Babialı Tercüme Odası**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, 2006, s.81-82.

³⁰Yahya AKYÜZ, **Türk Eğitim Tarihi**, s.92.

³¹ Hasan Ali KOÇER, **Türkiye'de Modern Eğitimin**, s. 7.

³² TEKELİ-İLKİN, **Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim ...**, s. 15.

³³Yahya AKYÜZ, **Türk Eğitim Tarihi...**, s. 165.

³⁴ Mefail HIZLI, "Osmanlı Klasik Döneminde Medrese", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. XI, s. 794.

Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Eğitim-Öğretim Alanında Yaptığı Faaliyetler

İçinde bulunulan şartlar itibariyle Mondros Ateşkes Antlaşması ve Sevr Antlaşmaları ile Osmanlı İmparatorluğu fiilen sona ermiş, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde ülke işgaline karşı oluşan halk hareketi, 23 Nisan 1920'de TBMM'yi kurmuştur. Bu açıdan bakıldığında ülke yönetiminde görülen çift başlılık kendini doğal olarak eğitim alanında da göstermektedir. Bu dönemde hem Ankara'da hem de İstanbul'da faaliyet gösteren iki hükümet ve bu durumun sonucu olarak da iki eğitim bakanlığı vardır. Bunlardan biri Ankara'da açılan TBMM hükümetine bağlı Maarif Vekâleti, diğeri İstanbul'daki Osmanlı Hükümeti bünyesindeki Maarif Nezareti'dir.

TBMM'nin açılmasından kısa bir süre sonra Maarif Vekâleti kurulmuş ve başına Dr. Rıza Nur Bey getirilmiştir. Bu dönemde, ülkede fiili bir savaş durumu vardır. Dolayısıyla malî kaynakların çoğu mevcut savaş durumuna ayrılmaktadır. Bu sebeple, öğretmen atamalarının yapılamaması, kaynak kitap, ders kitabı gibi önemli materyallerin tedarikinin sağlanamaması, öğretmen maaşlarının ödenememesi gibi eğitim alanında pek çok sorun mevcuttur.

Bütün bunlara rağmen, Milli Mücadele döneminde, eğitimin milli bir karakterde olması gerekliliği yönünde çalışmalar yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Milli Mücadelenin en zor şartları altında, Kütahya- Eskişehir yenilgilerinden hemen sonra, 16 Temmuz 1921 yılında Ankara'da, Maarif Kongresi toplanmıştır. 1 Mart 1922 yılında Mustafa Kemal, TBMM'nin açılış konuşmasında eğitimin önemine değinmiş, önceki hükümetlerin taklitten kurtulamadıkları için milleti de cehaletten kurtaramadıklarını belirtmiştir³⁵.

İşgal altında bulunan yerlerde, eğitim sistemi Avrupalı devletlerin yıkıcı unsurlarına maruz kalmıştır. Azınlık okulları da yıkıcı faaliyetlerini devam ettirerek, isyan hareketlerinde bulunmuşlardır. Bu sorunlar ancak Lozan Antlaşması sonrasında çözüme kavuşturulabilmiştir. İçinde bulunulan şartlar sebebiyle, TBMM ilk kurulduğu yıllarda, eğitimle ilgili konulara fazla eğilememiş, cumhuriyetin ilanından sonra eğitim meselesiyle ilgili ciddi ve kararlı adımlar atılabilmektedir.

Milli Mücadele yıllarında Mustafa Kemal, Milli Eğitimin amaçlarını ortaya koymuştur. 9 Mayıs 1920'de okunan İcra Vekilleri Heyeti programına göre:

³⁵ Salih ÖZKAN, **Türk Eğitim Tarihi**, Nobel Yayınevi, Ankara 2008, s. 102.

“Maarif işlerinde gayemiz; çocuklarımıza verilecek eğitimi her anlamıyla dini ve milli bir konuma getirmek ve onları hayat mücadelesinde başarılı kılacak dayanaklarını kendi öz benliklerinde bulduracak, girişim gücü ve kendilerine güven gibi karakter verecek, üretici bir fikir ve şuur uyandıracak, yüksek bir düzeye ulaştırmak; resmi öğretim ve eğitimi, bütün okullarımızı en bilimsel ve çağdaş olan esaslar ve sağlık kuralları içerisinde yeniden düzenlemek ve programlarını iyileştirmek; milletin varoluş nedenine, coğrafi ve iklim şartlarına tarihi ve toplumsal geleneklerimize uygun bilimsel ders kitapları meydana getirmek; halk kitesinden sözleri toplayarak dilimizin sözlüğünü yapmak; bizde milli ruhu artıracak tarihi edebi ve sosyal eserleri bilgili ve yetenekli kimselere yazdırmak; eski milli eserlerimizi kayıtlara geçirmek ve korumak; batının ve doğunun ilmi ve fenni eserlerini dilimize çevirtmek kısaca bir milletin hayat ve varlığını korumak için en önemli etmen onları maarif işlerine özel bir dikkat ve çaba göstererek çalışmaktır”³⁶denilmektedir.

Birinci Dönem TBMM’de görev yapan Maarif Vekilleri şunlardır:

Tablo:1: Birinci Dönem T.B.M.M. de (1920-1923) Görev Yapan Maarif Vekilleri³⁷

Maarif Vekilinin İsmi	Göreve Geldiği Tarih	Memleketi
Rıza Nur Bey	04.05.1020	Sinop
Hamdullah Suphi Bey	16.12.1920	Antalya
Hamdullah Suphi Bey	19.05.1921 (II.kez)	Antalya
Mehmet Vehbi Bey	12.07.1922	Karesi
İsmail Safa Bey	06.11.1922	Mersin
İsmail Safa Bey	14.08.1923 (II.kez)	Adana
İsmail Safa Bey	30.10.1923 (III.kez)	-

T.B.M.M.’inin açılmasından sonra, 02.05.1920 tarih ve 3 numaralı yasası ile Maarif Vekâleti örgütlenmiştir. 1920 yılında Maarif Vekâleti;

1- Program Heyeti

2- İlk Tedrisat Dairesi

³⁶Reşat ÖZALP - Aydoğan ATAÜNAL, “Milli Eğitimde Kongreler ve Şurular”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. II, S. 6, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1986, s. 4.

³⁷ Yahya AKYÜZ, **Türk Eğitim Tarihi...**, s.292.

3- Orta Tedrisat Müdürlüğü

4- Hars (Kültür) Müdürlüğü

5-Sicil ve İstatistik Müdürlüğü

olmak üzere beş birimden oluşmuştur. Bu yapılanmaya bakınca; danışma birimi (program heyeti), asıl hizmet birimleri (Tedrisat Daireleri ve Hars Müdürlüğü) ve tek yardımcı hizmet birimi olarak Sicil ve İstatistik Müdürlüğü (personel işleri) görülmektedir³⁸.

1 Kasım 1922’de Saltanatın kaldırılması ile birlikte Maarif Nezareti (Osmanlı Eğitim Bakanlığı) tarihe karışmıştır. İsmail Safa Bey, bakanlığı döneminde Maarif Vekâleti merkez örgütü genişletilip, geliştirilmiştir. Bu yapılanmada İspanya ve Fransa merkezi eğitim örgütü esas alınmıştır. Maarif Vekâleti örgütü geliştirilerek on bir birim olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu geliştirmeye birlikte merkez örgütü şu birimlere kavuşmuştur: Müsteşarlık, Yükseköğretim Dairesi, Teftiş Heyeti, Telif ve Tercüme Dairesi, Özel Kalem ve Evrak Dairesi. Taşra örgütü de maarif müdürlükleri ve maarif memurlukları olarak düzenlenmiştir. Bilimsel örgütlenme, Osmanlı eğitim sistemindeki Meclis-i Maarif-i Kebir gibi bir kurul idi. Otuz üyeden oluşan bu kurul, yılda iki ay toplanacaktı. İdari kısımda ise ilk ve ortaöğretimde genel müdürlükler kurulmuş, yükseköğretimde ise bir müdürlük şeklinde örgütlenmiştir. Bununla birlikte Heyet-i Teftişîye, İstatistik Müdürlüğü, Hars ve Sanayi Dairesi kurulmuştur³⁹.

Mehmet Vehbi Bey’in 05.11.1922 tarihinde görevden çekilmesi üzerine TBMM’de yapılan bir seçimin sonucunda, Mersin Mebusu İsmail Safa (Özer) Bey Maarif Vekilliği’ne 06.11.1922 tarihinde getirilmiştir. İsmail Safa Bey, Milli Mücadele dönemi hükümetlerinin son ve Cumhuriyet dönemi hükümetlerinin ilk maarif vekili olmuştur. Milli Mücadele kazanıldıktan sonra hazırlık dönemi eğitim sistemi olgunlaşmış, gelecekte yapılacak olan eğitim inkılâplarının alt yapısı oluşturulmuştur.

Bu dönemde Maarif Vekâletinin örgütlenme çalışmalarına hız verilmiş, İspanya ve Fransa örgütlenmesi esas alınarak çalışmalar yapılmıştır. Böylelikle merkez örgütlenmesi ilmî ve idarî olarak ikiye ayrılmıştır. Bu dönem içerisinde ilkokul kademesi çok sorunlu bir yapıdadır. İsmail Safa Bey bunu şu şekilde ifade

³⁸Erol KAPLUHAN, “Hazırlık Dönemi (Kurtuluş Savaşı) Eğitim Politikaları ve Eğitim Faaliyetleri”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi** , Güz 2012, yıl 1 sayı 1, s. 9-10.

³⁹ Erol KAPLUHAN, “Hazırlık Dönemi (Kurtuluş Savaşı)...”, s. 9-10.

eder: “Efendiler geçen sene Őuþhesiz hepimizin malumudur ki, iptidai maarifimizin durumu çok acıklı ve feci idi. Açılmış mekteplerin çoğunda muallim yoktu. Sene-i dersiyeden üç ay geçtiği halde mekteplerin kitabı yoktu. Ğretmeni olan yerlerde üzüntüyle belirtmek gerekirse beş-altı hatta yedi-sekiz aylık maaşları tedavülden kalkacaktır”⁴⁰. Sözlerinden de anlaŐılacaĐı gibi Birinci Meclis dönemi, eğitimde büyük sorunların yaŐandıĐı zor bir dönem olarak tarihe geçmiştir.

⁴⁰TBMMZC, C,1, İ.28, 29.09.1339, s. 366.

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÖNEM TBMM'NİN BİRİNCİ VE İKİNCİ YASAMA YILLARINDA İPTİDAİ MEKTEPLERİ ALANINDA YAPTIĞI ÇALIŞMALAR

1.1. İkinci Dönem TBMM' inde Görev Yapan Maarif Vekilleri

11 Ağustos 1923'te göreve başlayan II. Dönem TBMM, 2 Eylül 1927'ye kadar görev yapmıştır. Beş yasama yılından meydana gelir.

1. Yasama Yılı, 11.08.1923 – 28.02.1924
2. Yasama Yılı, 01.03.1924 – 30.10.1924
3. Yasama Yılı, 01.11.1924 – 22.04.1925
4. Yasama Yılı, 26.10.1925 – 10.06.1926
5. Yasama Yılı, 01.11.1926 – 26.06.1927 tarihleri arasındır.

“İnkılâp” meclisi olarak bilinen bu meclis döneminde, 23 Ağustos 1923'te Lozan Barış Antlaşması'nın onaylanması, Antlaşma Devletleri'nden İstanbul'un yönetiminin devralınması, Ankara'nın başkent yapılması (13 Ekim 1923), Cumhuriyetin ilanı ve halifeliğin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 20 Nisan 1924 Anayasası gibi birçok önemli olay ve inkılâplar gerçekleştirilmiştir.

Bu dönemde eğitim alanında oldukça önemli gelişmeler olmuştur. İkinci Dönem Maarif Vekilleri şunlardır:

Tablo:2: İkinci Dönem T.B.M.M. de (1923-1927) Görev Yapan Maarif Vekilleri⁴¹

Maarif Vekilinin İsmi	Göreve Geldiği Tarih	Memleketi
İsmail Safa Özler	5 Kasım 1922	Adana
Hüseyin Vasıf Çınar	6 Mart 1924	Manisa
Şükrü Saraçoğlu	22 Kasım 1924	İzmir
Hamdullah Suphi Tanrıöver	3 Mart 1925	İstanbul
Mustafa Necati Uğural	20 Aralık 1925	İzmir

⁴¹ Yahya AKYÜZ, *Türk Eğitim Tarihi...*, s.292.

İsmail Sefa Özler, 1885 Adana doğumludur. TBMM Birinci Döneminde Mersin mebusu seçilmiştir. 2. Dönem TBMM’de Adana milletvekilliği, 6. Dönem TBMM’de Seyhan (Adana) milletvekilliği yapmıştır. Kısa süreli Dahiliye Vekilliği ve Maarif Vekilliğinde (5 Kasım-1922 - 7 Mart1924) bulunmuştur. İsmail Sefa Bey, Milli Mücadele’nin kazanılıp düşmanın yurttan kovulmasından sonra İstanbul Maarif Nezareti’nin ilga edilmesinin ardından bakan olmuştur. Hazırlık dönemi eğitimini tam anlamıyla olgunlaştırarak gelecekteki eğitim inkılâplarının temelini sağlamıştır⁴².

Hüseyin Vasıf Çınar, 1896 da Kandiye’de doğmuştur. Milli Mücadele’de yer almıştır. 8 Mart 1924 - 21 Kasım 1924 yılları arasında ilk kez Maarif Bakanı olmuştur. İkinci kez (28 Şubat 1929 – 7 Nisan 1929) arası Maarif Bakanlığı yapmıştır. Milli Mücadele yıllarında Balıkesir’de İzmir’e Doğru Gazetesi’ni çıkartmıştır⁴³.

Mehmet Şükrü Saraçoğlu, 1886 Ödemiş doğumludur. (22 Kasım 1924 - 3 Mart 1925) yılları arasında Maarif Bakanlığı yapmıştır. İzmir ve Belçika’da eğitim almıştır. Son Osmanlı Mebusan Meclisi’ne İzmir Milletvekili olarak seçilmiş fakat katılamamıştır. 2. Dönem TBMM’inde İzmir Milletvekili olarak seçilmiş ve burada çalışmalarına devam etmiştir⁴⁴.

Hamdullah Suphi Tanrıöver, 1909 Fecr- Âtisini kuranlardandır. Hatip olarak hemen her konuda konuşmaları vardır. 1920 yılında ve TBMM’nin ilk ve ikinci dönemlerinde milletvekili ve Maarif Vekili olarak siyasi hayata başladıktan sonra siyasi konularda da konuşmalarını sürdürmüştür. Milli Mücadeleye ilk andan itibaren katılmış, Türk Ocaklarında etkili görevler üstlenmiş, 1931-1944 yılları arasında 13 yıl Bükreş Büyükelçiliği yapmıştır⁴⁵.

Mustafa Necati Uğural, 1892’de İzmir’de doğmuştur. İstanbul Hukuk Mektebinden mezun olmuştur, 1919’da İzmir’in işgali üzerine halkı Yunanlılara karşı direnmeye çağırmış, Kuvay-i Milliye’de yer almıştır. 1920’de I. TBMM’ye

⁴² Mustafa ERGÜN, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ocak Yayınları, Ankara 1997, s.24-25.

⁴³ Tülay Alim BARAN, **Mustafa Necati’nin Söyledikleri**, T.C. Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008, s.30.

⁴⁴ Erdoğan BAŞAR, **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faliyetleri (1920-1960)**, Milli Eğitim Yayınevi, İstanbul 2004, s.152-153.

⁴⁵ H. Suphi TANRIÖVER, **Dağyolu ve Günebakandan Seçmeler**, Baskıya Hazırlayan: M. Necati Sepetçioğlu, MEB, İstanbul 1971, s. 9.

Manisa Milletvekili olarak girmiştir⁴⁶. TBMM'nin ilk üç döneminde milletvekilliği, Mübadele sırasında İmar ve İskân Bakanlığı, 1924 Anayasası'nın yürürlüğe konulduğu sırada Adalet Bakanlığı ayrıca (26 Aralık 1925 – 1 Ocak 1929) arasında Milli Eğitim Bakanlığı yapmıştır. Özellikler Tevhid-i Tedrisat ve Harf İnkılâbı esnasında etkili rol oynamıştır⁴⁷.

1.2. İptidai Mekteplerine Öğretmen Yetiştirilmesi İle İlgili Yapılan Çalışmalar

İptidai mektebi denildiğinde ilkokul seviyesinde olan okullar akla gelmektedir. Osmanlı Devleti'nde eğitimle ilgili en önemli meselelerden biri okulların durumu olmuştur. Bu dönemde devlet, ilk mekteplerle ilgili olarak düzenli bir dağılım gerçekleştiremediği için büyük kentlerde okullaşma düzeyinin iyi olmasına karşın köylerde halk, çocuğunu gönderebileceği bir mektep bulamamaktaydı. Sıbyan mekteplerine öğretmen yetiştirme ile ilgili okullar ise ilk olarak 1848 yılında Cevdet Paşa tarafından İstanbul'da açılmıştır. 1870'lerden sonra sıbyan mektebi hocası yetiştirecek okullar taşraya yayılmaya başlamış ve sayıları 20'leri bulmuştur. Fakat bu mevcutlar ülkedeki ilkokul öğretmeni açığı kapatacak düzeyde değildir. Yani eskiden beri süregelen bu öğretmen yetiştirme meselesi ve açığı hiçbir zaman çözülememiştir⁴⁸. Bu sorun yeni kurulan devlete aynen intikal etmiştir.

I. ve II. dönemlerde Maarif Vekilliği yapan İsmail Safa Bey, Osmanlı'dan intikal eden iptidai mekteplerle ilgili olumsuzluklarının özellikle I. Dönem TBMM'de bir düzene koyulmaya çalışıldığını ve II. Dönem TBMM'de de düzenlemelerin daha etkili bir şekilde devam ettiğini belirtmiştir⁴⁹. İsmail Safa Bey, 29 Eylül 1923 tarihli konuşmasında, mecliste ele alınan konular ve konuşmalar da eğitime daha çok yer verilmesi gerektiğini, çünkü bu konuda çok fazla eksikliklerin olduğunu dile getirmiştir. Eğitim alanında, ülkedeki örgütsüzlüğün başarısızlığı da beraberinde getirdiği düşüncesindedir.

⁴⁶ Cavit BİNBAŞIOĞLU, **Türkiye Eğitim Bilimleri Tarihi**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995, s.196.

⁴⁷ Mehmet Rauf İNAN, **"Mustafa Necati" Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri**, Ankara 1987, s.351-352.

⁴⁸ İsmail Hakkı TONGUÇ, **İlk Öğretim Kavramı**, Piramit Yayıncılık, Ankara 2004, s.172.

⁴⁹ TBMMZC., İ.28, C.1, 29.09.1339, S.366.

İptidai okullarının en büyük eksikliklerinin başında öğretmen eksikliği gelmektedir. Mustafa Kemal, 25 Ağustos 1924 tarihinde Ankara’da yaptığı bir konuşmasında öğretmenin eğitimdeki önemini dile getirerek, “Yeni nesli, Cumhuriyetin fedakâr muallim ve mürebbiyeleri, sizler yetiştireceksiniz, yeni nesil, sizin eseriniz olacaktır” diyerek eğitimde öğretmenin önemini ortaya koymuştur⁵⁰. 1923’lerde iptidai okullarına öğretmen yetiştirmekle ilgili olarak şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır. İptidai okullarının bütçeleri, İdare-i Hususiye denilen şehrin özel idareleri tarafından o şehrin eğitim harcamalarına ayrılan bütçeden karşılanmaktadır⁵¹. İdare-i Hususiyetlerde, halktan alınan verginin bir kısmıyla öğretmen yetiştiren Darümuallim’in okullarının yapıldığı ve bu okulların eğitiminin devam etmesinin sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu dönemde bütçenin yetişmemesi veya öğretmen olmaması gibi sebeplerle kapatılan okullar da olmuştur.

Bu konuyla ilgili olarak, Yozgat Mebusu Süleyman Sırrı Bey, Yozgat Darümuallimliği’nin kapalı olduğunu belirterek bunun sebebini sormuştur. Maarif Vekili İsmail Safa Bey de okulda üç tane iptidai mektebi öğretmeni yetiştiren hoca olduğunu, bunlardan birinin iptidai, birinin medrese, birinin de Darümuallim mezunu hoca olduğu ve bu kadronun iptidai hocası yetiştirmekte çok da başarılı olamadığı için buranın kapatılmasının uygun görüldüğü cevabını vermiştir. Bu dönemde iptidai mekteplere hoca yetiştirmede ve bundan kaynaklı olarak da hoca bulmada sıkıntılar vardır. Bu sorunlar da basit ve hemen atlatılacak özellikte değildir. Maarif vekili İsmail Safa Bey, Yozgat ilinde toplamda 50 tane iptidai mektebin faaliyet gösterdiğini belirtmiştir⁵².

Osmanlıda öğretmen yetiştirmede uygulanacak kuralları belirten kanuna Darümuallim-i İbtidai denirdi. Bu kanun ikinci meclis döneminde Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Mukavemeti olarak kanun adı altında devam etmiştir⁵³. Dönemin meclis zabıtlarına bakıldığında mevcut Darümuallimin sayısının 12 olduğu görülmektedir ve mevcut Darümuallimliklerde hoca eksikliği vardır. Şöyle ki tarih dersinden çıkan öğretmenin hendese dersine girdiği belirtilmektedir⁵⁴. Zaten yeteri kadar öğretmen sayısına sahip olunmadığı gibi mevcut öğretmenler de her türlü dersi

⁵⁰ Kemal AYTAÇ, **Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1984, s.19.

⁵¹ TBMMZC., İ.20, C.1, 17.09.1339, s.145.

⁵² TBMMZC., İ.22, C.4, 20.09.1339, s.10

⁵³ Hasan Ali KOÇER, **Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu...** s.206.

⁵⁴ TBMMZC., İ.20, C.1, 17.09.1339, s.147.

vermek durumunda kalmışlardır. İptidai okullarında öğretmen sayısı 3.061'dir⁵⁵. Bu öğretmenlerin de yetişmesi için zaten çok az olan idadi sayısının artırılması talebi mecliste gündeme gelen konular arasında olmuştur. Meclisin Maarif Vekili İsmail Safa Bey ise bunun için ciddi bir bütçeye ve zamana ihtiyaç olduğunu ve öğretmen yetiştiren okulların geliştirilmesi, donanım ve personel bakımından yeterli seviyeye çıkartılması gerektiğini belirtmiştir.

İsmail Safa Bey, iptidai mekteplere öğretmen yetiştirme işinin yerel idarelerde olmasının da olumsuz ve başarısız sonuçlara yola açtığını dile getirmiştir. Ülke genelinde öğretmen yetiştirme de genel manada bir örgütsüzlük olduğunu ve bu örgütsüzlüğün eğitimi sekteye uğrattığını ifade etmiştir⁵⁶. Bunun sonucu olarak da ilk mekteplerin çoğunda muallim olmadığını söylemiştir. Ayrıca Darümuallim'den mezun olanların ve hali hazırda muallimlik yapanların da askere alınmasının muallim açığını artırmış olduğuna dikkat çekerek, bu uygulamanın yanlış olduğunu belirtmiştir⁵⁷.

İsmail Safa Bey ayrıca iptidai mekteplere öğretmen yetiştirmek için 10 tane Darümuallimin açılacağını dile getirerek, bu okulların kontenjanının 200 öğrenci, süresinin de 4 yıl olacağını açıklamıştır. Bu konuda söz alan Yozgat mebusu Süleyman Sırrı Bey, bu Darümuallimlik okullarının 4 sene sonra 2000 mezun vereceğinden büyük olasılıkla mezun sayısının köylerdeki ilkokulların öğretmen ihtiyacını karşılayamayacağını söylemiştir. Bunun için Osmanlı askeri okullarından mezun olan zabitanların köy mekteplerindeki öğretmen ihtiyacını karşılayabilmek için öğretmen yapılabileceğini belirtmiştir⁵⁸. Öğretmen yetersizliği noktasında Canik Mebusu Cavit Paşa da aktif görevde olmayan, açıkta kalan ordu mensuplarının orduda veya Anadolu'daki mekteplerde öğretmen olabilmeleri için TBMM'ye teklif sunmuştur⁵⁹.

Bu dönemdeki öğretmen yetiştirilme meselesiyle ilgili olarak Reiscumhur Mustafa Kemal, eğitimin gayesinin memleketin ihtiyaç duyduğu muhtelif hizmet ve meslek sahiplerini yetiştirmek ve aynı zamanda yüksek tahsile hazırlamak olduğunun üzerinde durarak meslek sahibi olan yetişmiş kişi azlığını da dile getirmiştir. İkinci meclis döneminde muallimlerin ve maarifin sorunlarının tartışıldığı Muallimler

⁵⁵ İlhan BAŞGÖZ, **Türkiye Cumhuriyetinde Eğitim ve Atatürk**, Ankara 1968, s.60.

⁵⁶ TBMMZC., İ.20, C.1, 17.09.1339, s. 144.

⁵⁷ TBMMZC., İ.28, C.1, 29.09.1339, s. 367.

⁵⁸ TBMMZC., İ.28, C.1, 29.09.1339, s. 364-365.

⁵⁹ TBMMZC., İ.37, C.1, 17.10.1339, s. 708.

Birliği Kongresi'ne konuşmacı olarak katılan İsmet Paşa, öğretmen yetiştirme esasının dini terbiye değil milli terbiye doğrultusunda gerçekleşmesinin ülkenin eğitim politikası olması gerektiğini söylemiştir⁶⁰.

Dönemin gazete yazılarında eğitimle ve öğretmen sorunları ile ilgili yazılara yer verilmiştir. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi yazarlarından Ahmet Edip Bey, öğretmenlerin maaş ve diğer sorunlarını belirtmek amacı ile şöyle bir yazı yazmıştır:

“Bugün memurun arasında en acınacak sınıf mesleki talimimizle uğraşan sınıftır. Bu sınıf biraz daha ihmal edilir ve düşünülmez ise memleket Hayatı-ı Maarifi'nin göğü karartılmış olacaktır”⁶¹. Hem dönemin gazeteleri hem de TBMM Zabıt Ceridelerinde öğretmen açığının çok fazla olduğu görülür. Bu açığın oluşmasında I. Dünya Savaşı ve İstiklal Harbi yıllarında cephelerde hayatını kaybeden öğretmenlerin fazla oluşu büyük etkindir⁶². Dönemin Maarif Vekili İsmail Safa Bey bunu mecliste şu sözlerle belirtmiştir. “Binaenaleyh mevcut muallimlerimizin vazifeleri başında kalmaları sonra askerliğe alınmış muallimlerimizin birer suret ile terhisini istedim. Harp ihtimali ve Lozan'da sulhun mütebessim çehresi görülmeye başladıkça; muvaffakiyetimiz arttı. Bu suret ile muhterem arkadaşlar vazifelerinden bütün uzak düşmüş kıymetli muallimlerimiz mütehassıs oldukları mesleklerini avdet edebilirler⁶³. İsmail Safa Bey'in belirttiği gibi mevcut öğretmenlerin azlığının yanı sıra bir kısmı da askere alınmış durumda idi. Okullarda öğretmen eksikliğinin çekildiği bu dönemde bu uygulamanın durumu daha da zorlaştırdığı düşünölmektedir. Anlaşılan o ki çıkartılan kanun ile askerlik yapan muallimlerin görev yerlerine geri gelmeleri ile öğretmen açığı kapatılmaya çalışılmaktadır. İsmail Safa Bey, öğretmenlerin meslek kalitesinin yükseltilmesi amacı ile ilk kez kendi döneminde hizmet içi eğitim kursları açmıştır. 1923 yılı yaz aylarında Türkiye'nin otuz yerinde gerçekleştirilen bu hizmet içi eğitim sonraki Maarif Bakanları döneminde de devam etmiştir⁶⁴. İsmail Safa Bey'in bu uygulamasının yerinde ve doğru bir uygulama olduğunu düşünölmüştür. Günümüzde de öğretmenlerin yeni gelişmelerden haberdar edilmesi amacıyla yapılan hizmet içi eğitim kursları, öğretmenlerin kendilerini geliştirebilmeleri ve yeni gelişmeleri takip edilebilmesi noktasında önemlidir.

⁶⁰ Osman ERGİN, **Türk Maarif Tarihi**, C.5, İstanbul 1977, s.1652.

⁶¹ “Maarifte İstikamet”, **Hâkimiyeti-i Milliye Gazetesi**, 20.12.1922.

⁶² TBMMZC., i.28, C.1, 29.09.1339, s.366.

⁶³ TBMMZC., i.28, C.1, 29.09.1339, s.367-368.

⁶⁴ Hasan Ali KOÇER, **Türkiye'de Modern Eğitim'in Doğuşu...** s.207.

TBMM, eğitimin yapılandırılması işiyle tek başına çalışmamıştır. Meclis dışında olup da eğitim alanında söz sahibi kişileri de bir araya getirip eğitim ve öğretmenlik sorunlarını tartışmaya açmıştır. Bu amaçla 15 Temmuz 1923 yılında Ankara'da Birinci Heyeti İlmiye toplantısı tertip edilmiştir⁶⁵. Heyet ilk toplantısını Ankara Darülmualim binasında yapmıştır. Katılan eğitim, bilim ve devlet adamlarının birkaçı şunlardı: Maarif Vekili Müsteşarı Semih Rifat, Ziya Gökalp, İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Mehmet Fuat (Köprülü) gibi eğitimle yakından ilgilenen duayen kişilerden istifade edilmiştir⁶⁶. Bu Heyet-i İlmiye'de eğitimin her alanıyla ilgili olmakla birlikte birçok kararlar ve raporlar alınmıştır. Bizim tezimizin bu bölümüyle ilgili olan maddelerine değinecek olursak; Selim Sırrı Bey, Beden Eğitimi öğretmenliğiyle ilgili olarak, Beden Eğitimi öğretmeni yetiştirmek için bir öğretmen okulu kurulması gerektiğini ve Beden Eğitimi öğretmenlerinin de diğer branş öğretmenleriyle aynı statüye kavuşturulmasını istemiş ve bu konuda karar alınmıştır⁶⁷.

Mecliste, köy mekteplerinin öğretmen ihtiyacının temin edilebilmesiyle ilgili olarak; dönemin Yozgat Mebusu Süleyman Sırrı Bey, bölgesinde yaklaşık 700 tane iptidai okulu olduğunu ama bunlardan 150 tanesinin açık olduğunu; diğerlerinin de muallim eksikliği ve alınan tedbirlerin yetersizliği nedeni ile kapalı olduğunu söylemiştir. Ayrıca Süleyman Sırrı Bey, bazı Darülmualimlerin hoca yetersizliği ile kapatılmasının yanlış olduğunu belirtmiştir. Maarif vekilliğinin amacının 40 tane Darülmualimlik sayısına ulaşmak olduğunu ve bu Darülmualimlerden mezun olacakların bu okullara hoca yapılarak -hepsinin öğretmen olacağını düşünürsek- mevcut bütün köylerdeki öğretmen ihtiyacının giderilmesi için bile en az 20 seneye ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir⁶⁸.

Öğretmen ihtiyacıyla ilgili olarak; Kastamonu Darülmualimi'nin 1895 senesinden itibaren hizmet verdiği, bu seneye kadar birçok zabitan yetiştirildiği belirterek, Kastamonu'da 1200 köyden ancak 200 tanesinde iptidai mektebi bulunduğu ve Kastamonu Darülmualimliği'nin ayakta kalabilmesi için daha çok teşebbüste bulunulması gerektiği dile getirilmiştir⁶⁹.

⁶⁵ Heyeti İlmiyenin İçtimahı, **Hâkimiyeti Millîye Gazetesi**, 15.07.1923.

⁶⁶ Osman ERGİN, **Türk Maarif Tarihi...**, s.2005.

⁶⁷ Cavit BİNBAŞIOĞLU, **Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi**, MEB Yayınları, İstanbul 1995, s.101.

⁶⁸ TBMMZC., İ.59, C.2, 29.11.1339, s.650-651.

⁶⁹ TBMMZC., İ.28, C.2, 29.09.1339, s.366.

Yozgat Mebusu Süleyman Sırrı Bey'in önerileri arasında, harp döneminin bitmesiyle beraber fen alanında eğitim görmüş birçok kişinin öğretmen okullarında görevlendirilebileceğini yönünde bir çözüm önerisi de olmuştur. Memleket genelindeki çocukların muallimsiz kalmaması için her türlü çare konuşulup, çözüm üretilmeye çalışılmıştır. Gerekirse ordu çalışanlarının bile mekteplerde öğretmen olarak görevlendirilmesi düşünülmüştür⁷⁰.

İptidai mekteplerinin muallim yetersizliğinin daha farklı boyutları da mevcuttur. Muallimlik okulunu bitirenler yaklaşık 10 yıl süren savaş dönemi boyunca mektebe gönderileceği yerde çoğu harbe gönderilmiştir. Bu da öğretmen açığı yaşanan ülkede savaşın yarattığı bir mecburiyettir. Bu durumu İsmail Safa Bey şöyle açıklamaktadır:

“ Bilhassa Harbi Umumiye’de muallim yetiştiren müesseseleriniz birer sevkiyat idaresi olundu Darümuallimlerin bütün sınıfları mantıksız ve garip olarak hizmete maksureye tabi tutulmuştur. Mesela sultanilerimizin onuncu sınıfını bitirenler ancak hizmeti maksuriye’ye tabi iken, İptidaiyi ihmal ederek Darümuallimine giren yeni Sultanilerin ancak altıncı sınıfta okuyabilecek kadar tahsilli olan talebeler sırf Darümuallimine girdikleri için hizmeti maksuniye’ye tabi tutuluyorlardı. Bu çok yanlış icraat altında muallim sınıflarında öğretmen ihtiyacını karşılayabilmek imkân haricine çıktı ”⁷¹.

Öğretmen açığıyla ilgili olarak karşımıza çıkan bir sorun da savaş bittikten sonra bazı Darümuallim mezunu öğretmenlerin mesleğine dönmeyerek başka mesleklere devam etmeleridir. Maarif Bakanı İsmail Safa Bey bunu da şöyle açıklamıştı. “Muallim boşluğunun diğer muhtelif bir iki sebepte maalesef mütemadiyen tevsi ediyordu. Uzun müddet meslekten ayrılmış harp ve darp içinde yaşamış birçok muallimlerimiz mesleklerine avdet ederken; kısmen de hayatlarını başka sahalarda kazanmak istiyorlardı”. İsmail Safa Bey'in açıkladığı hususun sebebi, öğretmenlerin maaşlarının verilememesinden ileri gelmekteydi. Birçok yerde maaş ödemekle sorumlu İdare-i Hususiyeler öğretmen maaşlarını veremez

⁷⁰ TBMMZC., İ.28, C.1, 29.09.1339, s.364-365.

⁷¹ TBMMZC., İ.28, C.1, 29.09.1339, s.366.

durumdaydılar⁷². Bu da öğretmenlerin geçimini sağlayamamasına sebep olmuş, öğretmenler de muallimlik değil de başka işler yapmayı uygun bulmuşlardır.

1923 yılında İptidai mektebi öğretmeni yetiştiren 10 tane okul vardı. Bu okullar Erzurum, Edirne, Bursa, İzmir, Konya, Adana, Ankara, Sivas, Diyarbakır, Kastamonu şehirlerindedir. 1923 yılı bütçesi görüşülürken iki yerde daha kurulması için karar alınmıştır⁷³. Fakat bu şehirlerin neresi olduğunu belirtilmemiştir. Ayrıca TBMM’de Darülmualimlerin yurt içinde eşit dağıtılmaması ile alakalı olarak, bu noktada çeşitli eleştiriler ortaya çıkmıştır. Elazığ mebusu Hüseyin Bey, 29 Eylül 1923 tarihli konuşmasında Kastamonu’ya 1 tane Darülmualim açılırken, Adana’ya 4 tane Darülmualim açılmasını eleştirmiştir⁷⁴.

İptidai mekteplerine öğretmen yetiştirilmesi konusunda bir diğer önemli nokta da öğretmenlerin yetiştirme programının nasıl olacağıydı. Program iyi olursa öğrencileri daha iyi yetiştirilebilirdi. Cumhuriyetin kurulmasından itibaren öğretmen yetiştirmeye yönelik ilk program 1924’te yapılmıştır. Sonrasında 1932, 1938, 1970, 1974, 1983, 1989 ve 1992’de program değişikliğe uğramıştır⁷⁵. İlk başta iptidai okullara öğretmen yetiştiren okulların öğretim yılı 4 yıl iken zamanla öğrenim görme yılında değişiklikler yapılmıştır. 16 Temmuz-15 Ağustos 1923 yılları arasında toplanan heyet-i ilmiyede iptidai okul öğretmeninin eğitim süresi 5 yıl olmuştur ve programın en dikkat çekici yönlerinden birisi de son sınıfa sosyoloji dersinin konulmasıdır⁷⁶. 1923-1924 yıllarında ülkemizde ilk öğretmen okullarında okutulan ders çizelgesi ve kaç saat ders olduğu gösteren tablo aşağıda belirtilmiştir⁷⁷.

⁷² TBMMZC., İ.28, C.1, 29.09.1339, s.367.

⁷³ TBMMZC., İ.28, C.1, 29.09.1339, s.368.

⁷⁴ TBMMZC., İ.28, C.2, 29.09.1339, s.374-375.

⁷⁵ Aydoğan ATAÜNAL, **Türkiye’de İlkokul Öğretmeni ...**, s.111.

⁷⁶ Osman ERGİN, **Türk Maarif Tarihi, ...** s.142.

⁷⁷ TC. Maarif Vekâleti, **İptidai Darülmualimin ve Darülmualimatlara Mahsus Ders Programı**, İstanbul 1924.

Tablo 1: 1924-1931 Yılları Arası Uygulanan İlk Öğretmen Okulu Ders Programı

DERSLER	SINIFLAR					
	I	II	III	IV	V	Toplam
Din dersleri	2	2	-	-	-	4
Türkçe ve Edebiyat	6	5	5	3	3	22
Tarih	2	2	2	2	-	8
İçtimaiyat	-	-	-	-	2	2
Malûmat-ı Vataniye	-	-	-	2	-	2
Ruhiyat	-	-	-	3	4	7
Usulü Tedris	-	-	-	-	9	9
Hesap	3	2	2	-	-	7
Hendese ve Resmi-i	2	2	1	-	-	5
Cebir	-	-	-	2	-	2
Fizik	-	2	2	1	-	5
Kimya	-	1	2	1	-	4
Hayvanat	-	-	-	2	-	2
Nebatat	-	2	-	-	-	2
Ziraat	-	-	2	1	-	3
Teşrih ve fizyoloji	-	-	2	-	-	2
Umumi hıfzıssıhha	-	-	-	1	1	2
Tabakat	-	-	-	1	-	1
Coğrafya	2	1	2	1	-	6
Resim	2	2	2	2	2	10
Yazı	2	1	-	-	-	3
Musiki	1	1	1	1	1	5
Terbiye-i Bedeniye	1	1	1	1	1	5
El İşleri	2	2	2	2	3	11
Ecnebi Lisanı	3	2	2	2	2	11
Toplam	28	28	28	28	28	140

Program incelendiğinde okul programlarının ders içeriklerine göre dağılım yüzdesi şu şekildedir⁷⁸:

Tablo 2: 1924 Yılı Okul Programlarının Ders İçerikleri Yüzdesi

YIL	TÜRKÇE	MESLEK DERSLERİ	GENEL KÜLTÜR DERSLERİ	ÖZEL DERSLER
1924	% 15.7	% 12.9	% 36.4	% 35

⁷⁸ TC. Maarif Vekâleti, **İptidai Darümuallimin ve Darümuallimatı...**,s.18.

Beş yıla çıkarılan ilk öğretmen okulunda içtimaiyat dersinin programa katılmasında Ziya Gökalp'ın rolü olmuştur. Bu dersin programa katılmasındaki amaç toplumun yapısının, kültürünün tanınması, bilinmesi ve bunların genç kuşaklara aktarılmasıdır⁷⁹.

İptidai mekteplerine öğretmen yetiştirme programının 1924'teki değişikliğinde diğer dikkat çekici nokta meslek derslerinin Fenn-i Terbiye gibi genel bir ad olmaktan çıkıp ayrı ayrı dersler halinde belirtmeleridir. Bu dersler Ruhیات (Psikoloji), Terbiye (Eğitim Bilimi), Terbiye Tarihi, Eğitim Tarihi, Usül-ü Tedris ve Tatbikat Öğretim Yöntemi, Uygulama gibi dersler olarak bölümlere ayrılmıştır⁸⁰.

Dönemin Darülfünun öğretim elemanlarından Ali Haydar (Tanel) Bey, 1924'te verdiği bir konferansta, ilkokul öğretmeni yetiştirme üzerine farklı bir söylem dile getirmiştir. Türkiye'de köy ve şehir yaşantısının çok farklı olduğunu, şehirlerde bulunan öğretmen okullarından mezun olanların köylerde çalışmak istemediklerini belirtmiş, köylere öğretmen yetiştirmek için ayrı köy muallim mektepleri kurulmasını bir eğitim bilimci olarak önermiştir⁸¹.

İlerleyen süreçte Amerikalı eğitim uzmanı John Dewey, 19 Temmuz - 10 Eylül 1924 tarihleri arasında Dönemin Maarif Vekili Hüseyin Vasıf (Çınar) Bey'in daveti üzere ülkemize gelmiştir ve köy enstitüleri, bu dönemde ilk olarak Ali Haydar Bey'in fikirleri ile açılmıştır⁸². Görüyor ki Cumhuriyet'in ilk yıllarında öğretmen yetiştirmek için mecliste oldukça yoğun çalışılmıştır. Hem geçmişten gelen aksaklıklar giderilmeye çalışılmış hem de zamanla aynı paraleldeki eğitim kurumlarının açılması ve öğretmen eksikliğinin ve öğretmen yetiştirilmesinde mevcut olan aksaklıkların giderilmesi konusunda çalışılmıştır.

Maarif Vekili İsmail Safa Bey, TBMM'deki 29 Kasım 1923 tarihli konuşmasında '*Memleketimizde muallimlik şimdiye kadar, bir mesleki mahsus halinde teessüs edememiştir diyerek; muallimlik mesleğine alımlarda tam bir netlik olmadı.*' demiştir⁸³. Buradan yola çıkarak, o dönemin koşullarında muallim açığının fazla olması sebebiyle ihtiyacın giderilmesi noktasındaki gelişigüzel uygulamalar ve öğretmen alımında yeterli ve belirli kriterlerin maalesef gözetilmemiş ve aranmamış olduğunu görmekteyiz.

⁷⁹Cavit BİNBAŞIOĞLU, *Türkiye'de Eğitim Bilimleri ...*, s.139.

⁸⁰Cavit BİNBAŞIOĞLU, *Türkiye'de Eğitim Bilimleri ...*, s.139.

⁸¹Cavit BİNBAŞIOĞLU, *Türkiye'de Eğitim Bilimleri ...*, s.139.

⁸²Cemil ÖZTÜRK, *Türkiye'de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar*, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul 1998, s. 61.

⁸³ TBMMZC., İ.59, C.2, 29.11.1339, s.650.

Biraz istatistiksel bilgileriyle döneme göz atarsak, bu dönemde Türkiye’de İlkokul öğretmeni sayısı 10.102 idi. Bunların % 10.7’si kadın, % 89.3’ü erkekti. Mesleki eğitim görmüş öğretmenlerin sayısı 378’i kadın 2356’sı erkek toplam 2734’tü. Bunların önemli bir kısmı medreselerin alt kısmını yarıda bırakmış üstünkörü bir eğitimle 2 yıllık Darümuallimliklerden mezun olmuş, medrese etkilerinden kurtulamamış çoğu da imam ve müezzinlikten gelmiş kişilerdi. Geride kalan 7368 öğretmenden %18.4’ü sadece İlköğretim görmüş , % 96’sı doğrudan medreseden ayrılmış % 2.1’i düzenli eğitim almamış % 28.6’sı da hiçbir öğretmenlik ehliyeti taşımayan kimselerdi⁸⁴. 1923 yılında ülkedeki ilkokul sayısı da 4894’tü. Bu okullardan 341.941 öğrenci öğrenim görüyordu⁸⁵. Görüldüğü gibi 1923-1924 yılları arasında ilkokulda okuyacak öğrenci sayısı fazla öğretmen sayısı ise yetersizdi.

Zaman içerisinde savaşın bitmesi, öncelikle yapılacak işlerin içinde eğitime de yer verilmesini sağladı. İşte bundan ötürüdür ki eğitim reformları zaman içerisinde süratli bir şekilde yapılmaya başlandı. Öğretmenlik, 13 Mart 1924 yılında çıkan Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu ile “Devletin genel hizmetlerinden biri olan eğitim görevini üstlenmiş sınıf ve derecelere ayrılan meslektir” denilerek bir meslek vasfı kazandı. 13 Mart 1924 yılındaki kanunla mezuniyetleri ve çalıştıkları okullar bakımından öğretmenler 3 kısımda gruplandırıldı⁸⁶:

1. Yükseköğretim öğretmenleri
2. Ortaöğretim öğretmenleri
3. İlköğretim öğretmenleri

1.3. İptidai Öğretmenlerinin Maaş Durumları, Müfredat, Ders Araç-Gereçleriyle İlgili Yapılan Düzenlemeler

Osmanlı Devleti’nin mirası üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti, modern eğitim programlarının yapılandırılması ve uygulanması, ders araç gereçlerinin temini, öğretmenlerin özlük haklarının kanuni bir düzene koyulması, öğretmen maaşlarının verebilmesi gibi çok ciddi eğitim sorunlarını çözmek zorundaydı. Savaşlardan yen çıkmış, ekonomisi bitmiş bir haldeki devletin bütün bunları sağlayabilmesi oldukça meşakkatli bir işti.

⁸⁴ Faik Reşit UNAT, “İlk Orta Yüksek Tedrisatımızın On Senelik Bilançosu”, **Fikirler**, 29. Teşrinievvel 1933, s.100, Aktaran Yahya AKYÜZ, **Türk Eğitim Tarihi**, s. 329.

⁸⁵ Cemil ÖZTÜRK, **Türkiye ’de Düünden Bugüne ...**, s. 52-53.

⁸⁶ Hasan Ali YÜCEL, **Türkiye’de Ortaöğretim**, Ankara 1994, s.300.

Öğretmen maaşların ödenmesi konusunda bütçe sorunuyla ilgili olarak Maarif Vekili İsmail Safa Bey, 17 Eylül 1923 tarihli konuşmasında Yozgat Darülmuallemiğinin eğitimini 5 kişiyle yaptığını bu okulda 28 öğrencinin okuduğunu ve okulun yıllık masrafının yıllık 5 bin lira olduğunu belirtmiştir. Bu ve benzeri okulların masrafının merkezi bütçeden karşılanmasının anlamsız olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Darülmuallemdeki öğretmenlerin maaşlarının 300-500 kuruş civarı olduğunu belirterek, öğretmenleri bu maaşlarla okullarda tutabilmenin zor olduğunu söylemiştir⁸⁷.

Cumhuriyetin ilanından önce, ilkokuldaki öğretim programlarını, öğretim sürelerini, görülecek derslerin ne olacağını görüşmek amacıyla 15 Temmuz 1921’de I.Maarif Kongresi yapılmıştı. Modern bir eğitim sisteminin gereğini Mustafa Kemal, 1 Mart 1922’deki TBMM açılış konuşmasında şöyle belirtmiştir.

“...Efendiler asırlardan beri milletimizi yöneten hükümetler, maarifin yayılması isteği açıklaya gelmişlerdir. Ancak bu isteklerine ulaşabilmek için doğu ve batıyı taklitten kurtulamadıklarından sonuçta milletin cehaletten kurtulmamasına sebep olmuşlardır. Bu üzücü gerçek karşısında, bizim izlemeye mecbur olduğumuz maarif siyasetimizin temel esasları şöyle olmalıdır: Demiştim ki; bu ülkenin asıl sahibi ve toplumumuzun temel unsuru köylüdür. İşte bu köylüdür ki, bugüne kadar maarifin nurundan yoksun bırakılmıştır. Bu yüzden bizim izleyeceğimiz maarif siyasetinin temeli, önce var olan cehaleti ortadan kaldırmaktadır. “...Bir taraftan beri cehaletle uğraşırken bir taraftan da memleket evladını, sosyal ve iktisadi hayatın doğrudan etkili ve yararlı bir unsuru kılabilmek için gerekli olan ilk bilgileri uygulamalı bir tarzda vermek maarifimizin esasını teşkil etmelidir. “...Maarif Vekâletimizin 1921 yılında maarif durumumuzu bu görüşlere yönlendirmeye çalışmıştır. Vekâlet, gelecekteki icraat ve uygulamalarına esas olacak programları hazırlayıp ve yüce meclise sundukça bunların açıkladığım yaklaşıma uygun olarak kanunlaşıp, yürürlüğe konacağına ümidim tamdır...”⁸⁸.

⁸⁷ TBMMZC., İ.20, C.1 , 17.09.1339, s.146.

⁸⁸ Atatürk’ün Söylev ve Demeçler I, Ankara 1997, s.246.

Program geliştirme, eğitimi modernleştirme çalışmaları Osmanlılar zamanına kadar inmektedir. Ama Osmanlı döneminde bu yenileşme hareketi doğma-çabalama-bocalama-tartışma ile sınırlı kalmış, Cumhuriyet dönemine çözüm bekleyen eğitim sorunları ile girilmiştir. Eğitim sorunlarını tartışmak, çözüm bulmak, program geliştirmek için I. Maarif Kongresi 15 Temmuz 1921’de toplanmıştır. Kongreye eğitimle ilgilenen camiadan insanlar ile kadın ve erkek öğretmenler katılmıştır⁸⁹. Cumhuriyet döneminde en baştan itibaren toplumun hızla kalkınması ve modernleşmesi için politik, ekonomik ve sosyal yapıya uygun insan yetiştirilmesinin gereğine inanılmıştır. Milli Mücadele sonrasında Mustafa Kemal, toplumun, çağın ve çevrenin beklentilerini tatmin edecek bir eğitim anlayışını şöyle ifade etmiştir: “En önemli ve verimli zaferimiz Milli Eğitim işleridir”. Bunun için de öğretim programları ve sistemleri ona göre düzenlenmeliydi. Program okulun, eğitimin kullanma kılavuzu idi. Eğitimde yapılacak ve olacakların belirtildiği yerd. Atatürk ve arkadaşlarının eğitimin programından beklentileri şu şekilde idi. Programlar Cumhuriyet’in gereklerine göre düzenlenmeli, eğitimi yaymayı kolaylaştırmalı, yurttaşlar arasında çok düşük olan okur-yazarlık oranını yükseltilmeli, öğretim kolaylaştırmalıydı. Tüm bu beklentilerin sonucu olarak Cumhuriyet’in ilk yılları, ilköğretimin düzenlenmesi, programlarının geliştirilmesi ve ilkokul öğretmeni yetiştirme çalışmaları ile geçmiştir.

Atatürk, ilköğretim programını yaparken şu sözleriyle de programın içeriğinin nasıl olması gerektiğini belirginleştirmiştir. “Hükümetin en önemli vazifesi Milli Eğitimle ilgili işlerdir. Bu işlerde başarılı olabilmek için öyle bir program takip etmeye mecburuz ki o program milletimizin bugünkü haliyle, sosyal hayatın ihtiyaçlarıyla, çevre şartlarına ve çağın gerekleriyle tamamı uyumlu olsun” demiştir. Yeni rejimin karakteri ve amaçları doğrultunda milli profilde vatandaşların yetiştirilmesinin önemi vazgeçilmez bir unsurdur. İstanbul Mebusu Yusuf Akçura Bey bu noktada Milli Mücadelenin ruhunu anlatan Mustafa Kemal’in Nutuk adlı eserinin köy okulları dâhil yurttaki her mektebe dağıtılmasını TBMM’de gündeme getirmiştir⁹⁰.

⁸⁹ Yahya AKYÜZ, **Türk Eğitim Tarihi...**, s.315.

⁹⁰ TBMMZC., İ.3, C.1 , 13.08.1339, s.42.

1923 yılında ilkokul programlarının nasıl olması gerektiği ile ilgili toplanmış olan I. Heyeti İlmîyede ilkokul programının ve okulların amaçlarının şu esasları taşıması gerektiği belirtilmiştir⁹¹:

- Milliyetçi, halkçı, inkılâpçı ve cumhuriyetçi vatandaşlar yetiştirmek.
- İlköğretimi yaygınlaştırma ve okumayı kolaylaştırmak.
- Yeni kuşakları bütün öğretim derecelerinden geçirecek program uygulamak.

Tabi ki program yapmak ve bunu uygulamak bütçe işiydi. Türkiye Cumhuriyeti'nin 1921-1923 eğitim bütçesi aşağıdaki tabloda belirtilmiştir⁹².

Tablo 3: 1921-1922-1923 Eğitim Bütçesi

YIL	DEVLET BÜTÇESİ	MEB BÜTÇESİ	ÖZEL İDARE HARCAMALARI
1921	57.128.833	390.412	-
1922	74.757.848	1.136.064	-
1923	105.936.911	3.033.003	2.070.000

Dönemde olanlar incelendiğinde Türk Milli Eğitiminin amaçlarının ana hatlarının şu şekilde olduğu görülür⁹³.

- I. Türk Milletini medeniyet safında en ileriye götürmek,
- II. Gençleri Türk Milletini yüceltecek şekilde aşk, irade ve kudretle yetiştirmek, onları milli, medeni, insani fikir ve hislerle donatmak.
- III. Milliyetçi, Cumhuriyetçi, Halkçı, İnkılâpçı, Cumhuriyet vatandaşları yetiştirmek
- IV. Gençleri sağlam vücutlu, şen ve gürbüz yurttaşlar olarak yetiştirmek.
- V. Bir üst okula öğrenci hazırlamak⁹⁴.

Bu Milli Eğitimin amaçlarının oluşmasında Mustafa Kemal'in katkıları çok büyüktür. Mustafa Kemal hiçbir zaman eğitim programlayıcısı görevi yapmamıştır. Fakat eğitimle yakından ilgilenmiş, bir eğitim felsefecisi gibi değişik zamanlı

⁹¹Hasan Ali YÜCEL, *Türkiye'de Ortaöğretim...*, s. 21-22.

⁹²Hasan Ali YÜCEL, *Türkiye'de Ortaöğretim...*, s. 255..

⁹³ Mustafa ERGÜN, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Fakültesi Yayınları, Ankara 1982, s.47-49.

⁹⁴ Salih ÖZKAN, *Türk Eğitim Tarihi...*, s.106.

konuşmalarında eğitimin önemini ve ana ilkelerini dile getirmişti⁹⁵. “Memleketi kurtardınız şimdi ne yapmak isterdiniz?” sorusuna “Maarif Vekili olarak milli irfanı yükseltmeye çalışmak, en büyük emelimdir⁹⁶” cevabını vermiştir. Mustafa Kemal hiç bir zaman eğitimin başında Maarif Bakanlığı yapmadı fakat kendi ilkelerine uygun düzenlemeler yaptırdı⁹⁷. Cumhuriyet döneminde Heyet-i İlmiye ve Eğitim Şurası denen resmi eğitim toplantıları yapılarak eğitim-öğretim konuları tartışılmış, eğitimde bazı temel ilkelerin tespitine çalışılmıştır.

Temmuz 1921'deki Maarif Kongresi dışında yapılan benzer toplantıların birincisi Heyeti İlmiye adıyla Temmuz 1923'te yapılmıştır. İkincisi 2 Nisan 1924'te üçüncüsü ise Aralık 1925 - Ocak 1926 tarihleri arasında yapılmıştır. 1926'da Talim ve Terbiye Dairesi'nin kurulması üzerine, bundan böyle bu tür çalışmaları yapmak bu Dairenin görevi sayıldığından başka Heyet-i İlmiye toplantıları da yapılmıştır.

1. Heyet-i İlmiye'yi Temmuz 1923'te toplayan Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa (Özler) Bey, açış konuşmasında, eğitim tarihimizin bize gösterdiği çok önemli bir derde işaret ederek, şöyle demiştir:

“Bugüne kadar, özellikle 1324(1908) İnkılâbından sonra eğitimimize muhtaç olduğu gerçek yönü vermek için çalışan birçok saygıdeğer insan görülmüş, onların hayırlı ve yararlı girişimleri eksik olmamıştır. Ancak, kendilerinden sonra bütün bu girişimler, sürekli yolu ve yönü değiştirilen ufak bir su gibi, kurumaya ve kaybolmaya başlamış, her yeni gelen, eskisini bırakarak başka bir alanda ve biçimde çalışmak istemiştir. Eğitim öğretim kurumlarımızın kişisel çalışmalara bağlı, kesin olarak yerleşmemiş ve desteksiz kalmaları bugünkü kurak ve elemli manzaranın en büyük nedenidir. Bakanlığa geldiğim gün, tehlikeyi ve hastalığı bu noktada gördüm. Bu yüzden, bütün eğitim meseleleri üzerinde memleketimizin uzmanlarından, fikir adamlarından, eğitimci ve sosyolog-sosyal bilimcilerinden oluşan bir topluluğun bilimsel ve müspet kararlarına ihtiyaç vardı. Böyle kararlar olmadan doğru ve kalıcı bir iş yapabilmek imkânsızdı... Bir Eğitim Bakanı, ülkemizdeki bilgin ve düşünürlerin karar ve fikirlerini uygulayacak

⁹⁵ Kemal AYTAÇ, **Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar**, A.Ü. Basımevi, Ankara 1984, s.11.

⁹⁶ Salih ÖZKAN, **Türk Eğitim Tarihi...**, s.107.

⁹⁷ Kemal AYTAÇ, **Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar...**, s.11.

bir araçtan başka bir şey değildir...(Bakanlar değişebilir) fakat sizin kararınız ve sizin verdiğiniz program değişmemeli ve yeni bir kararınız olmadıkça aynen uygulanmalıdır”.

“Türk Eğitim Sistemine en geniş anlamda yön vermek amacıyla görüş ve önerilerin sunulup tartışıldığı ve kuruluşu, çalışmaları kanunla düzenlenen Milli Eğitim Şuraları ilk kez 1939’da, sonra ise kanunun öngördüğü bir düzen içinde toplanmıştır. Şuralar, Bakanlığın “danışma” organıdır.

Aşağıda, Heyet-i İlmiye ve şuralarının tarihleri ve ele aldıkları bazı temel konular özetle gösterilmiştir⁹⁸.

Heyet-i İlmiye: Tarihi, Sayısı ve Ele Alınan Konular

1. 1923: İlköğretimin 6 yıla çıkarılması. İlkokul 1. ve 2. sınıflarının 30, diğerlerinin 40 öğrenciyi aşmaması. Zorunlu eğitim yaşındaki çocukların yabancı okullara gidemeyeceklerinden küçük köyler için yatılı bölge ilkokullarının açılması. Din öğretmenlerinin seçiminde, öteki öğretmenler gibi şartlar aranması. Sultani adının “Lise”ye çevrilmesi.

2. 1924: İlköğretimin 5 yıla indirilmesi. Liselerin 6 yıl olması (3 yıl kısm-ı evvel, 3 yıl kısm-ı sani). Öğretmen okullarının 5 yıla çıkarılması.

Görüldüğü gibi 1923 ve 1924 yılında yapılan her iki Heyet-i ilmiye toplantısında da İlkokul için iyi bir planlama yapılmış ve işler bir bir düzene oturtulmaya çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’ni kurmakla yapılacak işler bitmemişti. Sağlıkta, tarımda ekonomide olduğu gibi eğitimde de yapılması gereken büyük işler vardı.

Halkın eğitim seviyesi alt düzeydeydi. Okuma-yazma bilen sayısı çok çok azdı. Okulların yaygınlaştırılması, eğitimin düzene sokulması gerekiyordu. Bunun için de eğitime özel bir program hazırlanmalıydı Program anlamında ilk çalışmalar, 1920’de Rıza Nur zamanında yapılmaya başlanmıştı. Rıza Nur’un program hakkındaki sözleri şöyledir.

“Bu programda Türk Eğitimini bir yandan milli, diğer yandan dini bir duruma getireceği, eğitimin Türk çocuklarına hayat bulduracak, güç, girişim, kendine güven gibi nitelikleri

⁹⁸ Yahya AKYÜZ, **Türk Eğitim Tarihi...**, s. 362-363.

kazandıracak şekilde verileceği, onlarda üretici bir düşünce ve bilincin uyandırılacağı, üretimin tüm okullarda çağın bilimsel ve sağlık kurallarına göre yeniden düzenleneceği, ders kitaplarının Türk ulusunun doğasına, ülkenin koşullarına göre yeniden yazılacağı ulusal ruhu geliştirecek tarihsel ve toplumsal yapıların uzmanlarına yazdırılacağı hükümlerine yer verilmişti. Görüldüğü gibi bu hükümler Türkiye’de ulusal bir eğitim sisteminin kurulmasına yönelik önemli bir anlayış değişikliğinin oluştuğunu göstermektedir”⁹⁹.

Yeni Türk devleti kurulduğu yıllarda durum hiç iç açıcı değildi, yenilikleri yapabilecek ve özümseyebilecek Tanzimat döneminde eğitilmiş insan sayısı oldukça azdı. Yenilikleri uygulamak kolay olmayacaktı ülkede yetişmiş insan gücü sayısı da oldukça düşüktü¹⁰⁰. Belirli kalitede olan yetişmiş insan sayısının azlığı aynı zamanda öğretmen kalitesini de doğrudan olumsuz manada etkilemekteydi. Bu noksanlık eğitimdeki yenilikçi politikaların uygulanması noktasında kısmen engel teşkil etmekteydi. İsmail Safa Bey de bu durumla ilgili olarak harp sırasında yeni ilimsel gelişmelerden uzak kalan öğretmenler için iki ay sürecek yaz okulları açılacağını ve öğretmenlerin buralarda eğitileceğini belirtmiştir. Ayrıca 12 tane yeni Darümuallim ve 6 tane Darümuallimat okulunun açılması için çalışmalarının yapıldığını belirtmiştir. Bu mekteplerin Erzurum, Edirne, Bursa, Adana, Ankara, Sivas, Diyarbakır ve Kastamonu da açılacağını diğer iki mektebin ise henüz nereye yapılacağını belli olmadığını belirtmiştir¹⁰¹.

Mevcut öğretmen kadrosu ve olağan şartlar doğrultusunda 1924 yılından itibaren iptidai okullarda okutulmak üzere Heyeti İlmiye tarafından belirlenmiş olan derslerin hangi sınıfta kaç saat olacağı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir¹⁰².

⁹⁹ TBMMZC., İ.13, C.1, 09.05.1336, s. 241-242.

¹⁰⁰ Erdoğan BAŞAR, **Eğitim Sosyolojisi**, Eser Yayınları, Samsun 1994, s.84-85.

¹⁰¹ TBMMZC., İ.28, C.1, 29.9.1339, s.385.

¹⁰² Hasan CİCİOĞLU, **Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1985, s.94.

Tablo 4: 1924 Erkek İlk Mektepleri Programı Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

DERSLER		1.SINIF	2.SINIF	3.SINIF	4.SINIF	5.SINIF
Türkçe	Elifbe	12	-	-	-	-
	Kıraat (İnşat ve Temsil)	-	4	3	2	2
	İmla	-	2	2	1	1
	Tahrir	-	1	-	2	2
	Sarf	-	-	-	1	1
Kur'anı Kerim ve Din Dersleri	-	2	2	2	2	
Tarih	-	-	1	2	2	
Coğrafya	-	-	1	2	2	
Tabiat Tatkiki, Ziraat, Hıfzısıhha	3	3	2	2	2	
Musahabat-I Ahlakiye ve Malumat-I Vataniye	1	1	1	1	1	
Resim	2	2	2	2	2	
Musiki	2	2	2	1	1	
Terbiye-i Bedeniye	2	2	2	1	1	

Tablo 4' de da görüldüğü gibi, haftada 26 saat olan 1924 programının Cumhuriyet öncesi programlardan temel farkı çok az sayıda dersin eklenmesi, değiştirilmesi ve bazı ders konularının Cumhuriyet yönetimine uyarlanmasıydı. Bu programda Coğrafya dersleri haftada; 1. ve 2. sınıflarda verilmemiş, 3. sınıflarda 1 saat, 4. ve 5. sınıflarda ise ikişer saat olmak üzere düzenlenmiştir. 1924 programında dersler arasında ilişki kurulmamış olup, bağımsız olarak ele alınmıştır.

Ders programı sadece Heyet-i ilmiyelerde görüşülmemiş aynı zamanda TBMM konuşmalarında da program tartışılmıştır. 1923 yılında TBMM

görüşmelerinde Akçuralı Yusuf Bey, iptidai okullarında okutulan tarih derslerinin içeriğiyle ilgili olarak Maarif Vekiline sorular sormuş; Maarif Vekili de kendisine cevaben, 21 Kasım 1339 tarihinde bugünkü meclisin nasıl oluştuğunun bilgisinin, meclisin çalışma prensiplerinin ve içeriğinin iptidai okullarda okutulan tarih kitaplarında yer aldığını belirtmiştir¹⁰³. İstanbul Mebusu Yusuf Akçura Bey, ülkede demokrasi inşa edildikten sonra özellikle halk devletinin en mükemmel şekli olan cumhuriyet teessüs ettikten sonra bu zamana kadar padişahların destanı suretinde yazılan tarih kitaplarının değiştirilerek mi okutulacağı yoksa eski haliyle mi kalacağı sorusunu sormuştur. Kitaplar değiştirilmemiş bile olsa oradaki hatalar muallimler tarafından izah edilecek mi diyerek mecliste 1923 yılında cumhuriyetin ilan edilmesine rağmen, hala eski kitapların Ankara ve İstanbul'daki okullarda okutulduğunu fark ettiğini belirtmiştir. Dönemin Maarif Vekili İsmail Safa Bey'e bu tarih kitaplarının bir an önce değiştirilmesinin ve ayrıca Vatandaşlık Bilgisi kitabını hazırlatmanın cumhuriyet vatandaşı yetiştirmedeki önemini belirtmiştir¹⁰⁴. 1924 programı eleştirileri almak üzere eğitim çevrelerine gönderilmiştir. Alınan sonuçlar, çocuğa öğretilecek derslerin “çevre” ve “ihtiyaç” ile ilgili olması “toplu öğretime” gidilmesi yönünde görüşün benimsendiğini göstermiş ve bu görüşler, 1926 programının hazırlanmasına temel oluşturmuştur.

1.3. Darüleytamlarla İlgili Çalışmalar

Bu dönemde Darüleytam denilen öksüz yurtlarıyla ilgilide çalışmalar da yapılmıştır. Darüleytam, Arapça yer anlamındaki dar kelimesiyle öksüz ve yetim anlamındaki eytam kelimesinin birleşiminden olan öksüz evi anlamına gelmektedir¹⁰⁵. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde savaşların yoğunluğu sebebiyle kimsesiz kalan çocukların bakıldığı ve aynı zamanda onlara eğitimin verildiği yer olan darüleytamlar, TBMM açıldıktan sonra da bu özelliği ile vatan savunmasında şehit düşen ailelerin çocuklarına bakılan kurumlar olarak varlığını devam ettirmişti. Darüleytamlar için 5 Ekim 1922 'de Darüleytamlar Talimatnamesi yapılmış ve darüleytamlar bir düzen dahilinde varlıklarını devam ettirmişti¹⁰⁶.

¹⁰³ TBMMZC., İ. 56, C.1, 21.10.1339, s.497.

¹⁰⁴ TBMMZC., İ. 56, C.1, 21.11.1339, s.499-500.

¹⁰⁵ Yasemin OKUR, **Darüleytamlar**, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1996, s.19.

¹⁰⁶ Salih ÖZKAN, “Türkiye’de Darüleytamların Gelişimi ve Niğde Darüleytamı”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, s.218.

Cumhuriyetin ilk yıllarında iyi durumda olmayan darüleytamlar, mecliste çeşitli konularla gündeme gelmiştir. Darüleytamlar, Tevhid-i Tedrisat yasası çıkıncaya kadar Sıhhiye Vekâleti'ne bağlı iken, 3 Mart 1924'ten sonra Maarif Vekâleti'ne bağlanmıştır. 15 Aralık 1923 tarihinde Bolu Mebusu Mehmet Vasfi Bey, ülkedeki darüleytam talebesinin durumunu ve darüleytamlarda alınan gerekli tedbirler konusunda neler yapıldığını Sıhhiye Vekâleti'ne sormuştur. Aynı gün İstanbul Mebusu Refik Bey, TBMM de yaptığı cevap konuşmasında kırk beş gün önce Sıhhiye Muaveneti İctimaiye Vekâleti'nin başına getirildiğini belirtmiş, beş tane İstanbul'da, on tane Anadolu'da Darüleytam olduğunu belirtmiştir. Bu darüleytamlardan iki tanesinin kız çocuklarına mahsus olduğunu belirtmiştir. İstanbul'daki darüleytamlarda 2.957, Anadolu'daki Darüleytamlarda 2.660 talebenin barındığını belirtmiştir. Darüleytamlarda sağlık durumu olarak Kayseri Darüleytamı'nda birkaç tane lekeli humma vakası görüldüğünü belirtmiştir. İstanbul'daki darüleytamlarda görülen trahom vakalarına karşı, trahoma yakalanan talebelerin Beykoz Darüleytamı'nda bakıldıklarını açıklamıştır. İstanbul'daki darüleytamlarda 793 trahom vakası görüldüğünü açıklamıştır. Refik Bey, Selanik'ten gelen 160 tane yetim çocuğunda İstanbul'daki Darüleytamlara yerleştirildiğini belirtmiştir. 1339 senesi için 112.500 lira paranın maliyeden alındığını ve bu paranın İstanbul darüleytamları için kullanılmaya başlandığını söylemiştir¹⁰⁷. TBMM'de 1924 senesi için darüleytam harcamaları için 108.900 lira tahsisat yapılması kararlaştırılmıştır¹⁰⁸.

¹⁰⁷ TBMMZC., İ.68, C.1, 15.12.1339, s.223-225.

¹⁰⁸ TBMMZC., İ.8, C.2, 10.03.1340, s.204-205.

İKİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÖNEM TBMM'NİN BİRİNCİ VE İKİNCİ YASAMA YILLARINDA ORTAÖĞRETİM ALANINDA YAPTIĞI ÇALIŞMALARI

2.1. Ortaöğretim Okullarına Öğretmen Yetiştirilmesi İle İlgili Yapılan Düzenlemeler

Orta öğretime öğretmen yetiştirme ile ilgili neler yapıldığını anlamak için Cumhuriyet öncesi dönemdeki öğretmen yetiştirme sistemini anlamak gereklidir. Yukarıdaki bölümde de bahsettiğimiz gibi Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde öğretmen yetiştirme işini medreseler yapmaktaydı. İptidaiye öğretmeni alt düzey medreseler yetiştirirken orta düzey okullarına öğretmeni ise üst düzey medreseler yetiştirmekteydi. Osmanlı klasik dönemde tek bir istisnai dışında öğretmen yetiştirme görevi bu okullar vasıtasıyla sağlanmıştır. İstisnai olarak Fatih zamanında Eyüp ve Ayasofya medreselerinde okuyan öğrenciler için Adab-ı Muhasebe ve Usul-ü Tedris dersleri konmuş, böylece öğretmen yetiştirilmesinde klasik dönem Osmanlı medreselerinden biraz daha farklı hareket edilmiştir¹⁰⁹. Zaman içerisinde yapılan ıslahat hareketleri kendini göstermiştir. İlk önce askeri okullar, sonra sivil alanda açılan yeni okullar olmak üzere eğitimin yenileşmesi sağlanmıştır. Açılan yeni okullardan askeri okul olanlarda amaç, yeni ordu birliklerine subay yetiştirmek, sivil okullarda ise yeniden düzenlenen devlet teşkilatına memur yetiştirmek olmuştur¹¹⁰. Yeni eğitim ve yeni program, yeni öğretmen yetiştirilmesi gerekliliğini de beraberinde getirecekti. Batılı anlamda ortaokul olan rüştiyelere öğretmen yetiştirmek amacıyla ilk Darülmualimin bu nedenlerle açıldı¹¹¹. Tanzimat döneminde reformist yenilikçi devlet adamlarının da etkisiyle devlet öğretmen yetiştirme işini planlı bir şekilde yapmaya çalışmış, bu iş ileri görüşlü devlet adamlarının çabasıyla

¹⁰⁹ Tayyip DUMAN, **Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme**, MEB Basımevi, Ankara 1991, s.17.

¹¹⁰ Hasan Ali KOÇER, **Türkiye de Modern Eğitimin Doğuşu...**, s.5.

¹¹¹ Hasan Ali KOÇER, "Eğitim Reformları Açısından Öğretmen Yetiştirme Problemi", **A.Ü Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, 1975, s.4.

1869 Maarifi Umumiye Nizamnamesi'yle iyi bir plana oturtulmaya gayret edilmiştir. Nizamname ile Rüştiye, Sultani ve İdadi okullarına Darülmualimin okulları vasıtası ile öğretmen ihtiyacını karşılama yoluna gidilmiştir. Nizamnamenin arkasından kız rüştiyeleri ve sıbyan mekteplerinin kadın öğretmen ihtiyacını sağlamak amacıyla İstanbul'da 1870 yılında Darümuallimat açılmıştır. O dönemde bir tane de İstanbul'da büyük bir Darümuallimin açılması planlanmıştır. Açılacak büyük Darümuallimin okulların çeşitli kademeleri (rüştiye-idadi-sultani) için dereceli öğretmen yetiştirmeye çalışacaktı. Ama bu okulun 1877'de sadece idadi kısmı açılmıştır. Bu da fazla uzun süreli devam edemedi 1880'de kapanmıştır¹¹². Maarifi Umumiye Nizamnamesi ile düzenlenen Darülmualim-i Âlî adlı okul 1891 yılında ancak açılabilmiştir. 19.yy'ın ikinci yarısında, orta düzeydeki okullara öğretmen yetiştirmekle ilgili yapılan bu işlere rağmen tam anlamıyla medreselerin yarattığı sistemden uzaklaşamamıştır. Meslek bilgisi dersleri, öğretmen yetiştiren okullardaki öğretmen adaylarının sorumlu olduğu derslere dahil değildi. Bu sistem Maarifi Umumiye Nizamnamesi ile değişti. 19. yy'da Osmanlı'da yeni açılan okullardaki öğretmen yetiştirme konusundaki farklılık, meslek bilgisi derslerinin öğretmen adaylarına bu okullarda verilmesidir. İkinci Meşrutiyet döneminde, Darümuallimat okulunun eğitim süresi 2 yıldan 3 yıla çıkarılmış, bu okuldaki programa resim ve el işleri dersleri konulmuş, okulda öğretmenlik uygulama çalışmaları yapılmıştır.

23 Nisan 1920'de açılan TBMM'de sadece vatani savunma konusunda çalışılmadı. Ülkenin içinde bulunduğu eğitim, sanayi, sağlık gibi sorunların hepsi bir plan dahilinde çözülmeye başlandı. Büyük Millet Meclisinin oluşturduğu, içlerinde Maarif vekilinin de yer aldığı İcra Vekilleri Heyeti'nin programında, eğitim ön plandaki konulardandı. 9 Mayıs 1920'de meclisin program çalışmaları sırasında eğitim alanında yapılacak işleri belirtirken; "Eğitimin ilmi esaslara göre düzenlendiği, milli tarihimiz, sosyal kimliğimiz ve coğrafyamızla uygun, yeni ilmi ders kitapları hazırlanacağı belirtilmişti"¹¹³. İlk mecliste İcra Vekilleri Hükümetinde mevcut okulların en iyi şekilde idare edilmesi gerektiği, savaş döneminde olunması sebebiyle ekonomik durumun kötü olduğu, yenilikler yapmanın hemen bir anda olamayacağı da belirtilmişti. Bu durumu dönemin Maarif Vekili Rıza Nur, eldeki mevcut okulları iyi idare etmekten başka bir şey yapılamayacağını, bütçe sebebiyle

¹¹² Tayyip DUMAN, **Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen...**, s.17.

¹¹³ Tayyip DUMAN, **Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen...**, s.20.

durumun böyle olduğunu açıklamıştır. Bütçenin ancak % 6'sı eğitime aktarılmaktaydı. Ortaöğretim kuruluşu olarak 1920'de 28 Sultani, 50-60 civarında İdadi, 18 tane de Öğretmen Okulu, Osmanlı'dan Büyük Millet Meclisi'ne kalan ortaöğretim kurumlarıydı¹¹⁴. 1924 yılında öğretmenlerin ve maarifin sorunlarını tartışmak amacıyla muallimler birliği toplanmış ve eğitimle ilgili yeni işler planlanmaya çalışılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa ve dönemin Maarif Vekili Vasıf Bey kongreye katılanlar arasındadır. Çeşitli meselelerin görüşüldüğü Kongrede, 52 maddelik Türkiye Muallimler Birliği Nizamnamesi kabul edildi. Öğretmenlerin haklarının düzenlenmesi amacıyla alınan bazı kararlar şunlardı:

Öğretmen ve ailesinin tedavilerinin hükümet tarafından karşılanması, karı-koca çalışıyorsa aynı ilde olmalarının sağlanması, ortaöğretimdeki öğretmenin maaşının 2000-3000 kuruş arasında olması, kötü yerde çalışan öğretmene tazminatın olması, Türk büyüklerimizin abidelerinin yapılması gibi kararlarla 1924'te eğitimde yenileşme çalışmaları sürüyordu¹¹⁵. 1924'te Mustafa Kemal Paşa'nın mecliste yaptığı konuşmada maarif nurunun yayılmasına ve derin köşelere kadar nüfus etmesine çalışıldığına, dört sene evvel maarife ayrılan imkânın bugün on misline çıkarıldığına, Darülfünun'un milletin umumi terbiyesinde ve medeniyetteki gelişmesinde önemli olduğuna dikkat çekiyordu¹¹⁶. Cumhuriyet döneminin 1923 yılındaki Maarif Bakanı İsmail Safa Bey, vasıflı öğretmen sıkıntısı çekildiğini belirtmiştir. Dönemin Başbakanı Fethi Okyar da TBMM'de hükümet programını okurken öğretmen eksikliğini gidermeye çalışacaklarını açıklamıştır¹¹⁷. Ortaöğretim okullarının öğretmen ihtiyacı ilerleyen süreçte de hep öne çıkmıştır. 1925 yılı bakanı olan Mustafa Necati Bey de göreve ilk geldiği günlerde bir konuşma yapmış ortaöğretim okullarının öğretmen ihtiyacını karşılamak için Yüksek Öğretmen Okulu'nun ıslah edileceğini, Darülfünun'dan yararlanılacağını ve iki yıllık bir orta muallim mektebinin açılacağını açıklamıştır¹¹⁸. Bu tarihler arasında ortaöğrenime öğretmen yetiştirmeyle ilgili en kapsamlı kanun 439 Sayılı Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu'dur. Bu Kanun Ortaöğretim okullarının öğretmenlerinin nasıl yetiştirileceğini belirtmiştir¹¹⁹.

¹¹⁴HOWARD, E. Wilson - İlhan BAŞGÖZ, **Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim Ve Atatürk**, Ankara 1968, s.54.

¹¹⁵ Osman ERGİN, **Türk Maarif Tarihi**, C.5, s.1652.

¹¹⁶ TBMMZC, İ. 2, C.1, 1.3.1340, s.3.

¹¹⁷ TBMMZC, İ.27, C.1, 1.3.1340, s.84-85.

¹¹⁸ Tayyip DUMAN, **Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen...**, s.31.

¹¹⁹ TBMMZC, İ.11, C.1, 13.03.1340, s. 391-404.

439 sayılı kanunun orta öğretimle ilgili maddeleri;

Orta Tedrisat Mektepleri ile Darümuallimin ve Darümuallimat muallimleri, Darülfünun, Yüksek ve Orta Darümuallimin ve Darümuallimat ve Yüksek İhtisas Mekteplerinden intihap olunur.

Darülfünun suabatından veya diğer yüksek ihtisas mekteplerinden mezun olmayıp da Orta Tedrisat Muallimliği mesleğine dahil olmak isteyenlerin, öncelikle orta tedrisat şahadetnamesine sahip olması şarttır. Bunlar evvela ait oldukları ilim şubesinden bir imtihan geçirerek, Muallim Muavini sıfatını iktisap ettikten sonra altıncı maddede muharrer namzetlerin hukukuna haiz olacaklardır.

Resim, elişleri, musiki gibi sanat dersleri muallimleriyle terbiye-i bedeniye muallimleri malumat-ı meslekiye âli müessesatı mahsusa mezunlarından ve ehliyetnamelerinden intihap olunur. Yukarıdaki maddede mevzubahis imtihanların şerait sureti icrasıyla ehliyetname istihsaline ait şerait ayrıca bir talimatname ile tayin edilecektir¹²⁰.

Bu kanun Orta Muallimlerin nereden ve nasıl karşılanacağını belirtmiş, Orta Öğrenimdeki karışıklığa bir yön vermeye toparlamaya çalışmıştır. 439 sayılı kanundan sonra Orta Tedrisat Mektepleri;

1-Liseler

2-Orta Mektepler

3-İlk Muallim Mektepleri

4-Köy Muallim Mektepleri

5-Yüksek ve Orta Muallim Mektepleri şeklinde sınıflandırılmıştır.

Yüksek Muallim Mektebi, lise muallimlerini yetiştirirken, Orta Muallim Mektebi ise orta mektepler ile ilk ve Köy Muallim Mektepleri'ne öğretmen yetiştiriyorlardı¹²¹.

Ülkenin eğitim durumunu düzeltmek ortaöğretimde de kolay olmayacaktır. Bir taraftan dini esaslı eğitim yapan eski Osmanlı eğitim kuruluşları bir taraftan da modern eğitim kurumları 1920'li yıllarda mevcuttu. Bunlara bir de azınlık okullarını ekleyince ortaya karışık bir durum çıkıyordu. Bu okullar arasında mücadele de fazlaydı. Cumhuriyeti yaşatacak yeni sisteme göre modern eğitim verecek öğretmen oldukça azdı. Mevcut okullar, programlar eskiydi ve amaçları gerçekleştirecek nitelikte de değillerdi. Bu çok başlı eğitim görüntüsünde eğitimi birleştirmek şarttı. Osmanlı Devleti okulları birbirinin yanında sıralanmış fakat birbirinin devamı

¹²⁰ TBMMZC., İ.11, C.1, 13.3.1340, s. 403-404.

¹²¹ Mustafa ERGÜN, **Atatürk Devri Türk ...**, s.81-82.

niteliği taşıyordu. Bu sebeplerle ilk iş olarak okulların tek bir çatı altında toplanması ve programların tüm yurttaki benzeşmesi gerekti. Tevhid-i Tedrisat kanunu da bu şekilde ortaya çıktı ve 3 Mart 1924 tarihinde tüm okullar Maarif Vekilliği'ne bağlandı. Heyeti İlmîyelerde konular tartışıldı. Yeni programlar hazırlandı. Yeni programları uygulayacak öğretmen ihtiyacı ortaya çıktı. Yeni cumhuriyetin kurumlarının ihtiyaç duyduğu insan gücünü ortaöğretim kurumları karşılayacaktı.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında liselere öğretmen yetiştiren kendi içinde de sorunları bulunan Yüksek Öğretmen Okulu dışında genel ve mesleki ortaöğretim okullarına öğretmen yetiştiren bir okul bulunmuyordu. Heyet-i İlmîye'de de ele alınmış olan bu konu 14 Ağustos 1923'te TBMM'de okunan hükümet programında da kız ve erkek orta öğretmen okulları ile beden eğitimi öğretmeni yetiştiren bir okulun açılmasından bahsedilmişti. Bunlar tam anlamıyla uygulamada süreklilik gösteremedi. Yalnızca 1924-1925 öğretim yılı başında İstanbul kız ve erkek öğretmen okullarında ikişer yıl süreli- ilk öğretmen okulu mezunlarını sınavla alan birer Orta Darülmuallimin ve Darülmuallimat şubeleri açılmışsa da bir yıl sonra kapatılmıştır¹²². Teknik okulların öğretmen ihtiyacı büyük ölçüde ustalardan karşılanmaya çalışılmış, dış ülkelerden de öğretmen temin edilmeye çalışılmıştır. Fakat bu da yetersiz kalmış; cumhuriyet öncesinde birçok teknik okulun kapatılmasına sebep olmuştu. Cumhuriyetin ilk yıllarında ulusal anlamda mesleki- teknik eğitim sistemi kurmak ve sonra da ülkeye yaymak gerekmişti. Bu sebeple mesleki- teknik okul programının yapılması için Dr. Alfret Künhe gibi bu konuda donanımlı insanların görüşleri alındı. Yabancı eğitim uzmanları ülkemize davet edildi. Mesleki Teknik Okullar, Maarif Bakanlığı'na bağlandı. Bu okullara öğretmen yetiştirmek için de yurt dışına elamanlar gönderildi¹²³. Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı'da ortaöğretime öğretmen yetiştiren okul olan Darülmuallimat-ı Aliye'yi düzeltmekle işe başlandı ve adı Yüksek Muallim Mektebi oldu¹²⁴. Bundan başka ortaöğretime müzik öğretmeni yetiştirmek amacıyla 1925'te Musiki Muallim Mektebi açılmıştır. İlkokul Öğretmenleri arasından 3 sömestri süren kursu bitirenlere de enstitü diploması verilerek; ortaöğretim öğretmenliği yapabilme hakkı da tanınabiliyordu.

¹²² Tayyip DUMAN, **Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen...**, s. 27-29.

¹²³ TBMMZC, İ.47, C.1, 13.03.1340, s. 84-85.

¹²⁴ "Darülfünun ve Yüksek Muallim Mektebi İhtilafı", **Cumhuriyet**, 23 Kasım 1924.

13 Mart 1924 tarih ve 439 nolu Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu, ortaöğretim öğretmenlerinin bu öğretim kademesinde öğretmen yetiştiren okullardan başka Darülfünun ve Yüksek İhtisas Mektepleri mezunlarının kendi ihtisaslarına ait bir ders zümresinin talimini yapabilmeleri için maarifçe uygun bulunan mekteplerde bir sene öğretmen muavini unvanıyla staj görmelerini kabul ediyordu. Yine bu kanun ile resim, elişleri, müzik gibi sanat dersleri öğretmenleriyle; beden eğitimi öğretmenlerinin mesleki bilgi veren yüksekokul mezunlarından ve ehliyet nameye sahip olanlarında ortaöğretimde öğretmenlik yapabileceğini kabul etmiştir. 439 Sayılı Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu'nda belirtilen öğretmenliğe esas olacak uygulamalar Atatürk devri boyunca kullanılmış yine de Cumhuriyetin ilk yıllarında genel anlamda ortaöğretimdeki öğretmen ihtiyacını karşılamaya yetmemiştir. Ortaöğretime öğretmen sağlayan ehliyetname imtihanları Darülfünun şubelerinden veya diğer yüksek ihtisas okullarından mezun olmayıp da ortaöğretim öğretmenliğine girmek isteyenlerden ortaöğretim diplomasına sahip olmuş ve uzmanı oldukları bilim dalından bir sınava girerek, muallim muavini sıfatı kazanabileceklerini de düşünerek ortaöğretime öğretmen ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştı¹²⁵.

Daha sonra Maarif Vekâleti, sınav ile ortaöğretim öğretmenliğine girmek isteyenlerde aranacak şartları, imtihanların nasıl olacağını belirleyen bir kanun yayınladı. 7 Haziran 1925 tarihli bu kanuna “Orta Tedrisat Muallimliği İmtihanı Talimatnamesi” adı verilmiştir. Bu talimatnameye göre muallimlik yardımcılığı sınavına katılmak için; Türk olmak, 20-40 yaş arası olmak, mahkûm olmamış olmak, öğretmenliğe engel oluşturacak bedeni ve ruhi bir bozukluğa sahip olmamak, tam devreli lise, yedi yıllık idadi, dört veya beş yıllık öğretmen okulu diplomalarına sahip olmak gerekmektedir. 439 sayılı Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu'na göre öğretmen okulu mezunlarının iki yıl başarı ile öğretmenlik yapmış olmaları şartı, yine orta dereceli meslek okullarından mezun olanların da bahsedilen şartları taşımaları kaydıyla, bu haktan yararlanmaları hakkı vardır. Ehliyetname imtihanlarına Mustafa Kemal Paşa devri boyunca sık sık başvurulmuş ve ortaöğretim okullarının öğretmen açığı giderilmeye çalışılmıştır¹²⁶.

Ortaöğretimde öğretmenlerin yetiştirilmesi kadar öğretmenlerin özlük hakları da düzenlenecek konular arasındaydı. 1924 yılında Maarif Vekili İsmail Safa Bey

¹²⁵ Hasan CİCİOĞLU, “Öğretmenliğin Yasal Temelleri”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt.17, Sayı.1, s.31-32.

¹²⁶ Cemil ÖZTÜRK, **Türkiye’de Düünden Bu Güne...**, s. 229-230.

döneminde bu konu ile ilgili çalışmalar hızlandırılmıştı. Bu konu TBMM’de de sert tartışmalara sebep olmuştu. Hâkimiyet-i Milliye gazetesi yazarlarından Ahmet Edip Bey 1923 yılında öğretmenlerin maaş sorunları ile ilgili şu sözleri yazmıştır:

“ Bugün memurin arasında en zavallı ve en acınacak olan sınıf meslek-i talimiyle uğraşan sınıftır. Bu sınıf biraz daha ihmal edilir ve düşünülmezse memleketin hayat-i maarifinin göğü karartılmış olacaktır. Muallimler her ay diğer memurin gibi maaşlarını alabilmeli ve muayyen zamanlarda terfi ederek maaşları artmalı ve bugün ki gibi maaşına yüz kuruş zam ettirmek için meclis-i umumi azasından birine çıkmaya, el avuç açmaya mecburiyet hissetmemelidir. Bunu yaparak terfi edenlerin seciyesinden zaten mektep için faide yoktur. Onun vereceği terbiye zaten muzırdır... ”.

Yine dönemin Hâkimiyet-i Milliye yazarlarından Muallim Aydoğdu da öğretmenlerin sıkıntıları hakkında şunları söylemekteydi:

“Bugün muallim denilince herkesin aklına ehemmiyetli bir varlık gelmiyor. Hayatın en canlı, en hakiki müessesini idare eden muallimler parasız, çocuk ruhlu ehemmiyetsiz insanlardır. Zaten işin asıl fena ciheti kendilerine emredecek olanlar, maaş verecek olanlar da ehemmiyet vermiyor. Bu hal de muallimleri meslekten soğutmuştur. Mesleği terk edip ticarete atılan iyi muallimlerimiz ne kadar çoktur. Mesleğe hariçten kabul edilenler mesleki imtihana tabi tutulmadılar. Maarif Vekaleti son zamanlarda muallimlerimizin terfi ve terakkileri için teşebbüste bulundu ve bunun için çalışıyor. Ümit edilir ki yakında bu hayati meseleye hal çaresi bulunsun. Memleketin ihtiyacı istiyor ki maarifin gayesi tayin edilmekle beraber muallimler yetiştiren müesseseler de çoğalsın ve bu meslek de hakiki bir meslek haline gelsin”.

Dönemin Maarif Vekili İsmail Safa Bey, 29.09.1923 tarihinde yaptığı bir konuşmasında Türkiye’deki okullarda öğretmen açığının büyük olduğunu, birçok değerli öğretmenin savaş alanlarında şehit düştüğünü söylemiştir. Öğretmenlerin mevcut durumunu ve neler yaptığını 29.09.1923 tarihinde TBMM’de yaptığı konuşmasında mevcut muallimlerin vazifeleri başında kalması için uğraştığını,

askere alınmış muallimlerimizin terhisinin verilmesi için çalıştığını ve bunda da başarılı olduğunu belirtmiştir¹²⁷.

Maliye Encümeni tarafından zabitan veya askeriye mensubu olanların mekteplerde çalışmasına dair kanun ve bunlara artı bir tahsisat verilmesini kabul edilmiştir¹²⁸. Böylelikle öğretmen açığının giderilmesinde kendini yetiştirmiş ordu mensuplarından da yararlanılmıştır.

Yine İsmail Safa Bey döneminde ortaöğretimde 326 Sayılı Kanun ile öğretmenlik mesleğini maddi sıkıntılar nedeniyle yerine getiremeyen Darulmuallim ile Darulmalumatlar, Maarif Vekâleti'ne bağlandı. Bu da öğretmen açığının kapatılması için yapılan çalışmalardandı. Vasıf Bey, öğretim birliğinin önemini 27.02.1340 tarihinde mecliste yaptığı konuşmada dile getirerek, Osmanlı Devleti tarihine de sık sık atıfta bulunarak, medreseden ve maarif mektebinden yetişenler arasında beliren ikiliğin olumsuz sonuçlarına dikkat çekmiştir¹²⁹.

Genel anlamda özetlersek 1923-1924'lü yıllarda yapılan çalışmalar, maaş sıkıntısı sebebiyle öğretmenlik yapmak istemeyenlerin öğretmenlik mesleğine döndürülmek istenmesi çalışmaları, ortaöğretim kurumlarındaki öğretmenlerin kurumların özelliğine göre sınıflandırılması, öğretmenlerin maaş ve özlük haklarının düzeltilmesi, askerlik görevini yapan öğretmenlerin askerlik görevinden muaf tutularak öğretmenliğe geri döndürülmesi gibi çalışmalardan oluşmaktadır.

2.2. Ortaöğretim İle İlgili Yeni Düzenlemeler

Maarifteki kitap ihtiyacı TBMM'nin ilk yıllarında da oldukça fazladır. 1922 tarihli Maarif Vekâleti'ne gönderilen bir dilekçede, okullarda okutulacak derslerin ve hangi kitapların okutulacağına dair bilgilerin okullar açılmadan önce verilmesi, böylece öğrencilerin ve öğretmenlerin kitap sıkıntısı çekmemesi üzerinde durulmuştur. Maarif Vekâleti, kitap ihtiyacının giderilmesi konusunda bir girişimde bulunarak; okullara yurtdışından getirtilecek kitap, alet ve malzemelerin gümrük vergisinden muaf tutulması kararını almıştır¹³⁰.

¹²⁷TBMMZC., İ.28, C.1, 29.09.1339, s.364-365.

¹²⁸ TBMMZC., İ.6, C.1, 08.03.1340, s.157.

¹²⁹ TBMMZC., İ.1, C.6, 27.02.1340, s.141.

¹³⁰Betül BATIR, **İkinci Meşrutiyetten Tevhid-i Tedrisat'a Türkiye'de İlköğretim (1908- 1924)**, İstanbul 2007, s.82-83.

Kitap ihtiyacı, Cumhuriyet'in ilânından sonra farklı bir boyut kazanmıştı. Çünkü bu tarihten itibaren yeni bir dönem başlamıştı. Eskiden, toplumu batı uygarlığının ilmi çalışmalarından haberdar etmek ve bu çalışmalar ışığında toplumu aydınlatmak amacıyla kitaplar basılır, bu şekilde toplumda bir modernizm bilincinin oluşmasının sağlanması planlanırdı. Şimdi ise basılacak bu kitaplar, toplumun yeni tanıştığı Cumhuriyet olgusunu halka tanıttacak ve benimsetecek tarzda olmalıydı.

Cumhuriyetin ilanıyla beraber eğitim öğretim alanında yeni plan ve uygulamaların hayata geçirilmesini sıkça dile getiren Maarif Vekili İsmail Safa Bey meclisteki bir konuşmasında kitaplar konusuna da değinerek:

“Okutmakta olduğumuz tarih ve malûmat-ı medeniye kitaplarında bugünkü hükümetin sureti teşekküllüne şekline ve esasına ait malumat-ı kafiye vardır. Devamla, zannederim önümüzdeki seneden itibaren tarih ve kıraat kitapları ve malumat-ı medeniye kitapları daha ziyade maksadımıza muvafık bir şekilde yazılmış olarak mekteplerimizde okutturulmuş olacaktır”¹³¹ demiştir.

Mustafa Kemal Paşa, 1 Mart 1923 tarihinde TBMM 'nin açılış konuşmasında kitap sorununa şu cümlelerle açıklık getirmektedir;

*“Geçen sene bütün vilâyet ve livalardaki maarif kütüphanelerine ücretsiz birçok kitaplar sevk edilmesi ve şehit çocuklarına on beş bin kadar kitap dağıtılması da bu mesai silsilesine ilave edilebilir. Bu esnada muntazaman içtimaatına devam eden Telif ve Tercüme Heyeti, ahalinin ve erbab-ı tetebbuun muhtaç olduğu asardan on beş kadar kitap telif ettirerek bunlardan bazılarını matbaaya vermiştir”*¹³².

10 Mayıs 1924 tarihinde, Maarif Vekili Vasıf Bey'in verdiği bir beyanatta kitap ihtiyacının giderilmesi konusunda çalışmaların yapıldığı anlaşılmaktadır. “Mektep kitapları noksandır, yetersizdir. Bu sebeple sene başına kadar bu eksikliği tamamlamaya çalışacağız. Heyet-i İlmiye bütün mekteplerin ders programlarını ve müfredat programlarını hazırlamıştır. Bu programa göre yeni kitaplar da basılırsa, yeni döneme yeni kitaplarla başlanacaktır”¹³³. Görüyoruz ki cumhuriyetin ilk yıllarında okul kitapları noktasında sıkıntılar yaşanmıştır. Gerekli önlemlerin alınarak, okulların kitapsız kalınmamasına çalışıldığı bir dönem olmuştur.

¹³¹ TBMMZC, İ.56, C.1, 21.11.1339, s.497.

¹³² **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I**, C. I, Ankara 1997, s.315.

¹³³ **Cumhuriyet Gazetesi**, 10 Mayıs 1924, s.4.

Mustafa Kemal Paşa, 1923 yılında yaptığı konuşmasında ortaöğrenimin amacını, ülkenin ihtiyaç duyduğu çeşitli mal ve hizmetleri üretecek meslek elemanları yetiştirmek ve yükseköğrenime eleman hazırlamak şeklinde ifade ederek yeni bir eğitim modeli çerçevesini ortaya koymuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın ifadesine göre eğitim ve öğretimde uygulanacak yöntem, bilgiyi insan için gereksiz bir süs, bir baskı aracı veya uygarlık zevkinden çok, yaşamda başarıya ulaşmayı sağlayan, işe yarar ve kullanılabilen bir aygıt haline getirmektir. Bu amaçla da her öğretim basamağındaki gençlerin ekonomik yaşamda etkin ve başarılı olacak şekilde yetiştirilmeleri hedeflenmektedir. Bu nedenle ortaöğretimde öğrenilen bilgiler, günlük yaşama ve iş yaşantısına aktarılabilmesi ve sosyal hayatta uygulanabilmesidir. Cumhuriyet döneminde, Darülfünun rektörlüğü yapmış olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na göre; okullar, öğrencilere sadece bilgi aktarmamalı, öğrencilerin üzerinde çalıştıkları alanla ilgili olarak kişiliklerini geliştirmeye yönelik de olmalıdır.

1924'te yapılan düzenlemelerle ortaokul ve liseler ortaöğretimin iki farklı parçası olarak kabul edilmiş, her ikisinde de ayrı ayrı yapılanmaya gidilmiş, amaç ve kapsamaları da birbirinden ayrı tutulmuştur. Bu bağlamda ortaokullar, ilkokuldan sonra liseye öğrenci hazırlayan, liseden ayrı tutulan okullar arasında yerini almıştır. Ortaokullar, lise ve meslek okullarına öğrenci hazırlayan kurumlar olmuştur. Genel liseler de yükseköğretime öğrenci hazırlayan kurumlar olarak amaçlanmıştır.

1924'lü yılların başında ülkede eğitim alanında çalışmalarda bulunmak üzere Türkiye'ye gelen Prof. Dr. John Dewey'in; "Eğitimde temel prensip, okul sisteminin her parçasını yani her türlü okulu kendi başına bir birlik bütünlük içerisine koymaktır" sözüyle de belirttiği gibi okul programlarında, planlamada bir birlik sağlanmış ve ortaöğretim sınıflandırılmıştır. Yine Dewey, öğretmenlerin ekonomik sıkıntılarının çözümünün önemli bir eğitim sorunu olduğunu da raporlarında belirtmiştir¹³⁴.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun mecliste 3 Mart 1924'te kabul edilmesinden sonra tüm okullar Maarif Bakanlığı'na bağlanmıştır. Eğitimin anayasası olarak kabul edebileceğimiz kanun ile şimdiye kadar eğitimde süre gelen karışıklığa da bir son verilmeye çalışılmıştır. Karmaşık, systemsiz eğitim yerine milli işlevselliği olan, herkese eşit ve tüm halkı eğitmeye yönelik dinsel içeriklerden arınmış ilmi, laik

¹³⁴ Yahya AKYÜZ, **Türk Eğitim Tarihi...**, s. 370-371.

eğitim sisteminin temelleri atılmıştır. 3 Mart 1924 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun maddeleri řoyledir¹³⁵ :

Madde 1. Ülkedeki tüm bilim ve eğitim kurumları Maarif Vekâlet'ine bağlanmıştır.

Madde 2. şerriye ve Evkaf Vekâlet'ine bağlı olan medreseler ve tüm vakıf medreseleri Maarif Vekâleti'ne bağlanacaktır.

Madde 3. şerriye ve Evkaf Vekâlet'inden medreselere ayrılan paralar, Maarif Vekâleti'ne aktarılacaktır.

Madde 4. Maarif Vekâleti, yüksek din uzmanı yetiştirmek için Darülfünun'da bir İlahiyat Fakültesi açacaktır. İmam ve hatip yetiştirmek için de ayrı mektepler açacaktır.

Tevhidi Tedrisat, ülkede Osmanlı'dan kalma eski klasik dönem medreselerine son vermiş, 479 kadar medrese öğrencisini de ait oldukları yaş gruplarındaki ortaöğretim kurumlarına yönlendirmiştir. Yine Tanzimat Dönemi ile başlayan modernleşme hareketleri idadi, sultani ve rüştiye mekteplerini de ortaöğretim okulları olarak tek çatı altında toplamış, ülkedeki eğitim işine düzen vermeye çalışmıştır. 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesiyle Orta Mektepler, liseden ayrılmıştır. İlköğretim tamamen Maarif Vekâleti'ne bağlanmış ve Maarif Vekâleti'nin denetimine girmiřtir¹³⁶. Maarif Vekili Vasıf Bey, kanunun uygulanacağını ve bundan böyle Türkiye'de tek eğitimin olacağını, kız ve erkek çocukların birlikte okuyacaklarını mecliste açıklamıřtır¹³⁷. Medreselerde müderrislik yapan kişiler de İmam Hatip okullarında isterlerse öğretmenlik yapabileceklerdi. İmam Hatip okullarıyla ilgili Konya Mebusu Mustafa Fevzi Efendi, bu okulların azlığından şikayet etmiştir. Halen otuz civarında bulunan bu mekteplerin sayısının yetersiz olduğunu; bu mekteplerde de askeri mektepler gibi ihtisasa önem verilmesi gerektiğini belirtmiřtir¹³⁸. Medreselerin tamamının kapatılmasıyla alakalı olarak mecliste, bu durumun aksini düşünen bazı mebuslar; medreselerin tamamının kapatılması yerine işlevselliğini yitirmiş medreselerin eğitimden men edilmesinin daha doğru olacağını düşünmüşlerdir. Bu bağlamda Karahisar Mebusu Kamil Efendi, medreselerin ışlah edilmesi taraftarıdır. 17 Nisan 1924 tarihinde mecliste yapmış olduğu konuşmada: “Sağlam ve yüksek bir seciyye

¹³⁵ Mustafa OKUR, “Milli Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Milli ve Modern Bir Eğitim Sistemi Oluşturma Çabaları”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 5, Sayı 1, 2005, s.208.

¹³⁶ Mustafa ERGÜN, *Atatürk Devri Türk ...*, s.48-49.

¹³⁷ TBMMZC., İ.5, C.1, 06.03.1340, s.148.

¹³⁸ TBMMZC., İ.2, C.8, 17.04.1340, s.816-817.

verilmediği için belki yüksek muharrirler çıkıyor; fakat Ali Kemaller de çıkıyor. İptidai mekteplerden sonra meslek mekteplerinin açılması ve mesleki şahsiyetler yetiştirmesi gerekir” demiştir¹³⁹.

Saruhan Mebusu Maarif Vekili Vasıf Bey konuşmaları cevaplandırırken; medreselerin durumundan da bahseder. Medreselerin çoğunun harap ve izbe köşeler içerisinde bir tek müderris tarafından ilim ve fenni öğretmeye çalıştığını belirtir. Sürekli kendini yenileyen dünya karşısında 150 senedir aynı tedrisatın yapıldığı medreselerde, 18.000 talebenin okuduğunu, bunun ancak 6.000’inin medreselerde olduğunu; geri kalan 12.000 ise kayıtlı olmasına rağmen bakkallık ve esnafılık yaptığını söyleyerek, bu eğitimin de dini bir eğitim olmadığını belirtmiştir¹⁴⁰.

Maarif Vekili Vasıf Bey’in, kanunda olmamasına rağmen medreseleri kapatınca, medreselerin açık kalmasını düşünen mebuslar tarafından sert eleştirilere maruz kaldığını meclis tutanaklarında görmekteyiz. Kendisine yöneltilen eleştirilere medreselerin görevini yapamadığı için batıdan geri kalındığı ve batıda makineleşme ve çocuk hayatında önemli yenilikler olurken; Türkiye’nin bunlara ayak uyduramadığını ve gerilediğini, Tanzimat döneminde bazı yüksek ailelerin çocuklarını yetiştirmek için mürebbiler tuttuğunu ancak bununda çıkar bir yol olmadığını, Türkiye’nin ilim ve irfanda geri kalmasında medreselerin önemli bir yer tuttuğunu ve bundan dolayı medreselerin kapatıldığını belirtmiştir¹⁴¹.

Yine 3 Mart 1924 tarihinde 429 numaralı yasayla medreselerin işlerini yürüten Şeriye ve Evkaf Vekâleti de kaldırılmıştır. Tevhid-i Tedrisat’tan sonra nereye bağlanacağı uzun süre tartışılan Darülfünun ve Askeri Okullar ile Meslek Liselerinin nereye bağlı olacağı, sürüp giden meseleler arasında olmuştur. Örneğin Askeri Okullar ilk önce Maarif Vekâleti’ne, 1925’te ise Erkan-ı Harbiye’ye devredilmiştir¹⁴².

¹³⁹ TBMMZC., İ.2, C.8, 17.04.1340, s.813.

¹⁴⁰ TBMMZC., İ.2, C.8, 17.04.1340, s.820.

¹⁴¹ TBMMZC., İ.2, C.10, 08.11.1340, s.147.

¹⁴² Osman ERGİN, **Türkiye Maarif Tarihi...**, Cilt.5, s.1447.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKİNCİ DÖNEM TBMM'NİN BİRİNCİ VE İKİNCİ YASAMA YILLARINDA YÜKSEKOKULLAR ALANINDA YAPTIĞI ÇALIŞMALAR

3.1. Yükseköğretimle ilgili Düzenleme Faaliyetleri

Türk üniversitelerinin tarihi Anadolu Selçuklu Devleti'ne dayanır. Selçukluların Konya başta olmak üzere Sivas ve Kayseri'de medreseleri vardı, bu durum Osmanlıların kuruluş yıllarında da devam etmiş ve Osmanlı'da ilk medrese İznik'te Nilüfer Hatun adına oluşturulmuş, bunu başta Bursa ve Edirne olmak üzere diğer şehirler izlemiştir¹⁴³.

Batılı anlamda ilk üniversite 13 Ocak 1863'te açılmıştır¹⁴⁴. Ama dikkati çeken bir husus şu olmuştur. 1845-1870 ve 1879 yıllarında bir Türk üniversitesi kurma teşebbüsleri vaki olmuş fakat her seferinde bu teşebbüs kısa bir faaliyet süresinden sonra başarısızlığa uğramıştır. Üniversite kurma şartları 19. yy. sonlarına doğru daha belirgin hale gelmiştir. Bu süreç içerisinde ortaöğretim müesseseleri açılmış ve açılan bu kurumlardan birçok öğrenci mezun olmuştur. Mezun olan öğrencilerin üniversiteye kaydolma ihtiyacı belirmiş bunun üzerine II. Abdülhamit'in sadrazamı Küçük Said Paşa padişahın isteği üzerine bir çalışma hazırlamıştır. Bu çalışmanın sonucunda II. Abdülhamit'in tahta çıkışının 24. yıl dönümünde 12 Ağustos 1900'de Darülfünun-ı Şahane kurulmuştur. Maarif nezaretine bağlı olan bu üniversitede İlahiyat Fakültesi (Ulum-ı Rıyaziye), Tabii İlimler Fakültesi (Ulum-ı Tabiiyye) ve Edebiyat Fakültesi (Ulum-ı Edebiye) bulunuyordu. Ayrıca eski tıp ve hukuk okulları da ek fakülteler olarak kabul edilmiştir¹⁴⁵.

II. Abdülhamit devrine baktığımızda Tazminat devrinde çıkarılan kanunların ve alınan kararların hayata geçtiği görülmektedir. Bu dönemde ilk ve ortaöğretim yaygınlaştırılmış üniversite ve yüksekokul bağlamında ilkler ortaya çıkmıştır.

¹⁴³ Adnan İdil ÖZTÜRK, *Türkiye'de Modern Eğitimin Gelişimi ve Aydın İli*, Aydın 1999, s. 263.

¹⁴⁴ Adnan İdil ÖZTÜRK, *Türkiye'de Modern Eğitimin...*, s. 263.

¹⁴⁵ Salih ÖZKAN, *Türk Eğitim Tarihi...*, s.94-95.

1900'de eğitim öğretime açılan Darülfünun-ı Şahane 1908'e kadar faaliyetleri sürdürmüştür. Darülfünun-ı Şahane;

- 1- Dini İlimler Bölümü
- 2- Hukuk
- 3- Fen
- 4- Tıp
- 5- Edebiyat

Bölümlerinde eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmüş, II. Meşrutiyetin ilanından sonra her alanda olduğu gibi Darülfünunda da değişimler ve gelişimler meydana gelmiştir. Bu gelişmeleri özetlersek; Ders programları değiştirilmiş, felsefe, tarih ve edebiyata dair dersler programa ilave edilmiştir. Ayrıca Darülfünun Özel bir binaya kavuşturulmuş, öğretim araç gereçleri bakımından zenginleştirilmiştir. Öğrenci kabulü ve sayısı hakkındaki kısıntılara son verilmiş ve öğrencilerden ücret alınmaması kararı alınmıştır.

Bu dönemde Darülfünun bir yüksekokul kimliğinden çıkarak şubelerinden birer fakülte, müderrislerinin de profesör unvanı aldıklarını, Darülmesai adı altında birçok araştırma enstitülerinin kurulduğunu, bunlar için gerekli laboratuvar ve kütüphanelerin sağlandığını ve fakültelerin esas binalarının yetmemesi yüzünden dışarıda kira ile tutulmuş birçok binaya yayıldığını ve geniş bir ilmi yayım faaliyetine girildiği görülür. Ancak yaşanan I. ve II. Balkan Harbi, Trablusgarp Savaşı ve başlayan I. Dünya Savaşı yüzünden ileri gelen öğrenci azlığı istenilen gelişmeye gereği kadar imkân vermemiştir. Hatta 1915 yılında öğretim bile yapılamamıştır.

Darülfünunda ilmi muhtariyete (özerkliğe) sahip olma istekleri bu döneme rastlar. Gene bu dönemde ilmi hayatı düzenleyecek senato (Darülfünun Divanı) uygulamasına geçilir. Yine bu dönemde Edebiyat Fakültesi içerisinde beş yıl öğrenim süresi bulunan bir diller şubesi açılmıştır. 19 Ağustos 1916'da açılan bu şubede Arapça, Almanca, Fransızca, İngilizce, Rusça, Macarca, Yunanca, İtalyanca, Farsça, Çince öğretilmekte idi. Bu kısa ve yoğun süreç içerisinde yükseköğretim alanında askeri ve sivil tıp okulları birleştirilmiş Haydarpaşa'da bir Tıp Fakültesi tesis edilmiştir. 1911-12 yıllarında Darülfünun yeniden düzenlenip her şube bir fakülte haline dönüştürülmüştür. 1915 yılında sadece kızlara özel üç bölümlü olan ve üç yıllık eğitim veren İnas Darülfünunu kurulmuştur. 1917 yılında

Sanayi-i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi) bir yükseköğretim kurumu haline getirilmiştir.

Mekteb-i Mülkiyenin kaldırılmasından sonra Hukuk Fakültesinin dördüncü sınıfı 1917-1918 ders yılında adli, siyasi, idari ve mali adları ile dört şubeye ayrılmıştır. Mondros Mütarekesi gereği üniversite bünyesinde bulunan Alman ve Avusturya-Macaristan menşeli yabancı profesörlerin ülkeyi terk etmesi, cepheden terhis olan öğrencilerin Darülfünuna geri dönmesi, mevcut sistemi çok sarsmıştır¹⁴⁶.

İsmail Safa Bey'in Maarif Vekilliği zamanında hükümet, Darülfünunun ilmi ve idari özerkliğine dikkat çekmiş, Darülfünunun gelişmesi ve ilerlemesinin, onu kuran ve yöneten müderrislerin sorumluluğunda olduğunu kabul etmiştir¹⁴⁷. İsmail Safa Bey, bu konudaki düşüncelerini şu şekilde açıklamıştır:

“Evet efendim. Esasen Darülfünumuzun şahsiyeti ilmiyesi vardır. Maarif Vekâleti, bilhassa Darülfünumuza en hür şerait vermek fikrindedir. Ve Maarif Vekaleti kanidir ki, bu gibi ilmi meseleler ancak kendilerine verilen hür şerait dahilinde tekamül eder”¹⁴⁸.

İstanbul Darülfünunu TBMM hükümeti döneminde ve Cumhuriyet döneminin başına kadar 1919'da çıkarılmış olan Darülfünun-ı Osmani Nizamnamesi uyarınca yönetilmiştir. Yeni devletin ilanıyla birlikte darülfünunda da değişiklikler yaşanmıştır. Mecliste 'de İptidai ve Ortaöğretim alanında olduğu kadar olmasa da yükseköğretim alanında muhtelif zamanlarda farklı konular üzerinde konuşmalar olduğu karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Tıp Fakültesi öğrencileri için ilgili kanunda öğrencilere mezun olduktan sonra en az beş sene devlet hizmeti yapmaları şartı getirilmiştir. Tıp Fakültesi öğrencilerinin mezuniyet sonrası yeni devlete mecburi hizmetini yapmamaları durumunda, mezun olan öğrencilerden okul masrafi olarak para alınmasına karar verildiğini de meclis görüşme tutanaklarında görmekteyiz¹⁴⁹. Ayrıca 19 Eylül 1923 tarihinde Mekteb-i Tıbbiye' den mezun olanlara 150'şer lira ödenmesi kararlaştırılmıştır ve bu karar 20.09.1923' de kabul edilmiştir¹⁵⁰. Darülfünunla ilgili mecliste konuşulan konulardan biride Baytar Mektebinden mezun olan öğrencilerin bir yıl staj yapması gerektiğidir. Bu konu mecliste görüşülmüş ve

¹⁴⁶ Hasan Ali KOÇER, **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ...**, s. 256.

¹⁴⁷ TBMMZC, İ.56.C.1. 21.04.1340, s.208.

¹⁴⁸ Erol KAPLUHAN, **Hazırlık Dönemi Eğitim...**, s. 9-10.

¹⁴⁹ TBMMZC., İ.56, C.1, 21.11.1339, s.499-500.

¹⁵⁰ TBMMZC., İ.21, C.2, 19.09.1339, s.146.

kabul edilmiştir¹⁵¹. Bu dönemde mecliste Darülfünunla ilgili yapılan görüşmelerde Darülfünun öğrencilerinin ulaşım imkanlarını rahatlatmak adına Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Bey, İstanbul'da bulunan Darülfünun ve yüksek mekteplerin talebelerinden tramvay şirketinin yarım ücret almasıyla ilgili, meclise öneride bulunmuştur¹⁵².

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte İstanbul Darülfünununun şahsiyeti hükmiyesi hakkında kanun 21 Nisan 1924 günü kabul edilmiştir. Ayrıca aynı gün “İstanbul Darülfünun Talimatnamesi” yürürlüğe girmiştir. Yapılan bu düzenlemeler ile akademik ve özerklik açıdan daha ileri konuma gelinmiştir. Yönetim yapısı olarak İstanbul Darülfünunu Tıp, Hukuk, Edebiyat, Fen, İlahiyat fakültelerinden oluşmaktadır.

İstanbul Darülfünunda (1924-1933) yılları arası idari yapılanması ve bunların görevleri, fakültelerin kontenjan ve mezun sayıları aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir¹⁵³:

¹⁵¹ TBMMZC., İ.9, C.1, 11.03.1340, s. 301.

¹⁵² TBMMZC., İ.16, C.1, 04.12.1340, s.458.

¹⁵³ Emre DÖLEN, **Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Darülfünunu**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010, s.5-48.

Tablo 1: Darülfünun Yönetim Birimleri

Maarif Vekili Darülfünun'un Reisi	
Emin	(Maarif vekili adına Darülfünunu yönetir) Tüm müderris ve muallimlerin katılımıyla yapılan seçimde en çok oyu alan iki kişi arasından Maarif Vekâleti tarafından seçilerek üçlü kararname ile üç yıl için seçilir.
Medreseler /Fakülteler	Tıp, Hukuk, Edebiyat, Fen, İlahiyat
Divan	Eminin başkanlığında fakülte reisleri ile fakültelerin Meclis-i Müderrisleri tarafından üç yıl için seçilen ikişer üyeden oluşur.
Reis	Fakülteyi temsil eder ve yönetir. Meclisi Müderrisin üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile üç yıl için seçilip divan tarafından onaylayarak Maarif Vekâleti'ne sunulur ve kararname ile atanır.
Katib-i Umumi	Görevi reise yardımcı olmaktır. Reisin gösterdiği iki aday arasından Meclis-i Müderrisin tarafından oy çokluğu ile seçilip divanın onayı sonucunda atanır.
Meclis-i Müderrisin /Fakülte Meclisi	Fakülte reisinin başkanlığında fakültenin müderris ve muallimlerinden oluşur.
Heyeti Kalemîye	Memurlar

Tablo 2: Darülfünun Fakülte Reisleri (1919-1924)

Fakülte	Reis	Görev süresi
Edebiyat	Mahmut Bey İsmail Hakkı Bey	1919-1921 1921-1924 (2 kez)
Hukuk	Selahattin Bey Hasan Tahsin Bey	1919-1921 1921-1927 (3 kez)
Fen	Sait (Gelenbevioğlu)Bey Fatin (Gökmen) Bey Said (Gelenbevioğlu)Bey	1919-1921 1921-1923 1923-1924
Tıp	Dr.Akil Muhtar (****)Bey Dr.Ziya Nuri (Birgi)Bey (paşa) Dr.Vasfi Bey	1919-1921 1921-1923 1923-1924
İlahiyat	Said Bey	1924-1925

Tablo 3: İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi ile Buna Bağlı Eczacı, Dişçi ve Kabile(Ebe) Mekteplerinin öğrenci ve mezun sayıları

Mektep	Ders Yılı	Öğrenci		Mezun	
		Erkek	Kız	Erkek	Kız
Tıp	1923-1924	397	23	135	-
	1924-1925	374	38	98	-
Eczacı	1923-1924	370	-	41	-
	1924-1925	294	2	67	-
Dişçi	1923-1924	427	-	50	-
	1924-1925	342	4	85	1
Kabile (Ebe)	1923-1924	-	80	-	-
	1924-1925	-	253	-	-

Tablo 4: İstanbul Darülfünunu Hukuk Fakültesi öğrenci ve mezun sayıları (1923-1925)

Ders Yılı	Öğrenci		Mezun	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız
1923-1924	406	22	56	-
1924-1925	347	18	65	3

Tablo 5: İstanbul Darülfünunu Fen Fakültesi öğrenci sayıları (1923-1925 arası)

Ders yılı	Öğrenci	
	Erkek	Kız
1923-1924	77	60
1924-1925	306	104

Tablo 6: İstanbul Darülfünunu Fen Fakültesi mezun sayıları (1923-1925 arası)

Ders yılı	Mezun sayısı		İlgili Bölümü
	Erkek	Kız	
1923-1924	1	1	Fen
	-	2	Tabii Bilimler
	1	-	Riyaziyat
	7	4	Kimya
1924-1925	2	2	Fen
	1	4	Tabii Bilimler
	6	6	Kimya

Tablo 7: İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi öğrenci sayıları (1923-1925)

Ders yılı	Öğrenci sayısı	
	Erkek	Kız
1923-1924	226	-
1924-1925	229	120

Tablo 8: 1923-1925 İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi Mezunları

Ders yılı	Mezun sayısı		İlgili Bölümü	Toplam mezun sayısı
	Erkek	Kız		
1923-1924	5	-	Edebiyat	23
	3	-	Felsefe	
	3	-	Tarih	
	1	1	Coğrafya	
1924-1925	1	-	Edebiyat	
	4	1	Felsefe	
	-	1	Tarih	
	2	1	Coğrafya	

Tablo 9: İstanbul Darülfünunu İlahiyat Fakültesi öğrenci ve mezun sayıları (1923-1925)

Ders Yılı	Öğrenci		Mezun	
	Erkek	Kız	Erkek	Kız
1923-1924	-	-	-	-
1924-1925	284	-	-	-

İlk Cumhuriyet hükümeti bir seri düzenlemeyle Darülfünunu daha etkin bir eğitim kurumu haline getirmeye çalışmıştır. Bu düzenlemeler arasında kurumun bina sayısının artırılması, yeni fakültelerin kurulması, öğretim üyelerinin terfi edilmeleri ve maaşlarının iyileştirilmesi ve belki de hepsinden önemlisi 1 Nisan 1924 tarihli bir kanunla kuruma şahsiyet-i hükmiye vermek suretiyle katma bir bütçe ile idaresinin sağlanarak kurumun özerkliğinin idari ve mali bakımdan da tamamlaması sayılabilir. Maarif Vekâleti encümeni TBMM'de Darülfünunla ilgili kanunun çıkartılmasının gerekliliğini şöyle belirtmişti; Her memleket de darülfünun ma'seri fikriyenin en yüksek bir mabedi ve en ulvi tecelligahıdır. İlmi, fenni sanatı doğuran, yeni neslin ruhunda milli duyguları canlandıran vatanda milli bir hars yaşatan darülfünun, müvekkil olduğu vazai fi ilmiyeyi muvaffakiyetle ifa edebilmek için, devlet

müessesesinin yanı başında ilmi ve içtimayi bir müessese olarak tecelli etmek, şahsiyeti hukukiye haiz olmak lazımdır denilmiştir¹⁵⁴.

Bütün bu düzenlemeler 21 Nisan 1924 tarihli bir talimatnamede sıralanmış ve Bakanlar Kurulu'nca onaylanmıştır. 21 Nisan 1924 tarihli talimatnamenin maddeleri aşağıda belirtilmiştir¹⁵⁵:

Madde 1.

İstanbul Darülfünunu ve müteşekkil bulunduğu Tıp, Hukuk, Edebiyat, İlahiyat ve Fen Medreselerinden her biri emvali menkule ve gayrimenkule tasarrufuna ve teberruat kabulüne ve devair ve mehakimde huzur ve murafaaya ve istikraz ve mümāsili ukut hariç olmak üzere hernevi mukavelataktine ve sarfiyat icrasına mezun, şahsiyeti hükmiyeyi haiz bir müessesedir.

Madde 2.

İstanbul Darülfünunu mülhak bir bütçe ile idare olunur. Bu bütçede Darülfünunun ve her medresenin varidat ve masarifi ayrı ayrı fasıllarda gösterilir. Fasıldan fasıla nakli muhassasat için kanunu mahsus istihsal ve aynı faslın mevaddı beyninde nakli tahsisat maarif vekilinin tasdiki ile icra olunur.

Madde 3.

İstanbul Darülfünunun ve Medreselerinin Varidatı:

- 1- Muvazene-i umumiyyeden verilen tahsisat
- 2- Darülfünunu ve medreselerce kavanin ve nizamatı mahsusasına tevfikān istifa olunacak her nevi ücret ve harçlardan;
- 3- Neşredilen aşar ve reili ilmiye satış hasılatından;
- 4- Darülfünun ve medreselerin emvali menkule ve gayrimenkul esi varidatından;
- 5- Vekaletnameden alınan Mektebi Hukuk ianesinden
- 6- Maarif umuruna meşrut varidatına mukabil mazbut evkaftan tefrik edilecek hisse ile vakfiye ve teamüllerinde tedris ve müşābihi cihetlere muhassas varidatı olan emanet ve mülhak evkafın hasılatı safiyesinin yüzde muayyen bir miktarından;
- 7- Tebarruat ve emsali varidattan ibarettir.

Madde 4.

Üçüncü maddenin 2, 3 ve 5'inci fıkralarında gösterilen varidat ait oldukları medreselere mahsustur. Bu kısım varidatın sureti sarfi her medrese meclisi tarafından

¹⁵⁴ TBMMZC., İ.43, C.1, 21.04.1340, s.975-976.

¹⁵⁵ TBMMZC., İ.43, C.1, 21.04.1340, s.980-983.

tahtı karara alınır. Diğer varidatın medarise sureti tevzi ve tahsisi İstanbul Darülfünunu Divanınca kararlaştırılır. Şu kadar ki teberruat müteberrilerin şurut ve kuyuduna riayet olunur.

Muvakkat madde: İş bu konunun neşrinden evvel İstanbul Darülfünunu için vuku bulan teberruat ile devletçe tahsis olunan ve mubayaa ve istimlak edilen emvali menkule ve gayrimenkule Darülfünun ve çit oldukları medreselere devir ve temlik olunur.

Madde 5.

İş bu kanun tarihi neşrinden meridir.

Madde 6.

İş bu kanunun icrasına icra vekilleri heyeti memurdur.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte İstanbul Darülfünuna özerklik verilmesi tartışılmaya başlanmış, yukarıdaki kanun ile 21 Nisan 1924 günü görüşülerek kabul edilmiştir. Görüşmeler esnasında fakülteler arasına İlahiyat Fakültesi eklenmiştir. Bu kanunla üniversite özerkliği sağlanmıştır¹⁵⁶.

Cumhuriyet dönemi içerisinde İstanbul Darülfünuna büyük önem verilmiştir. Ekim 1919 yılında "İlmi Muhtariyet" kazanan Darülfünun 1924 yılında 493 tüzel kişilik kazanmıştır¹⁵⁷.

21 Nisan 1924 tarihinde onaylanan İstanbul Darülfünunu Talimatnamesi'nin ikinci maddesinde "Darülfünun ilmi muhtariyeti haizdir" der. Böylelikle İstanbul Darülfünunun yönetsel şeması oluşturulmuş, darülfünun emininin atanması, öğretim üyelerinin durumu ve senatonun oluşturulması gibi bir dizi düzenleme yapılmıştır. Bu konuyla beraber İstanbul Darülfünuna özerklik kazandırılmıştır. Bu kurum bilimsel ve idari bakımdan tamamen özerk olup kendi üzerinde bir denetleme kurulu da bulunmamaktadır¹⁵⁸. Darülfünunların öğretmen ihtiyacı ile alakalı birçok çalışma yapılmıştır. Hatta bazı mebuslar, mebusluk vazifelerini ifa ederken aynı zamanda Darülfünunlarda da müderris olarak görev yapmak istemişlerdir. Bu dönemde konuyla ilgili olarak İzmir mebusu Seyit Bey mebusluktan istifa etmedi halde müderrislik görevini de devam ettirmeye çalışması meclis gündemine gelmiş Vasıf Bey ve arkadaşlarının mebusluk ve müderrislik vazifelerinin beraber

¹⁵⁶ Emre DÖLEN, *Cumhuriyet Döneminde Osmanlı...*, s.317-319.

¹⁵⁷ Emst E. HİRSCH, *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye Üniversitelerinin Gelişmesi*, Cilt 1, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1998, s.222-223.

¹⁵⁸ Abdurrahman SİLER, "Darülfünunda Özerklik Fikrinin Gelişmesi ve Mustafa Necati Bey", *Mustafa Necati Sempozyumu*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1991, sayfa 133.

yürütülmesiyle ilgili meclise sundukları tasarı kabul görmemiştir. Sayit Beyinde meclis tutanaklarındaki görüşmelerden mebusluk görevinden ayrıldığını görmekteyiz¹⁵⁹.

İstanbul Darülfünunu Tıp, Hukuk, Edebiyat, Fen ve İlahiyat fakültelerinden oluşup katma bütçe ile yönetilmesi öngörülmüştür. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte üniversitenin yerini tutan medreseler kapatılmış, kapatılan medreselerin yerine İlahiyat fakültesi kurulmuştur¹⁶⁰.

İstanbul Darülfünunu özel ve tüzel bir kişiliğe sahip olmasına rağmen ilerleyen süreçte Cumhuriyet döneminde yapılan köklü yeniliklere ayak uyduramamış bunun sonucunda da 1933 yılında İstanbul Darülfünunu kapatılarak yerini İstanbul Üniversitesine bırakmıştır.

¹⁵⁹ TBMMZC., İ.75, C.1, 27.12.1339, s. 531-532.

¹⁶⁰ Mehmet Serhat YILMAZ, “Darülfünun Reformu Darülfünundan İstanbul Üniversitesine Geçiş Süreci”, **Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi**, C. 9, No:1, Mart 2001, Kastamonu, s. 252- 253.

SONUÇ

Hedefi ve konusu insan yetiştirme olan eğitim, ancak sistemli bir şekilde yapıldığında hedefine ulaşabilir. Bu nedenle, eğitim sistemlerinin zamanın hayat koşullarına ayak uydurması ve yenilenmesi gereklidir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş yıllarındaki eğitim kurumları bir süre toplumun gereksinimlerini karşılamış, ancak XVI. yüzyıldan itibaren değişen dünya koşullarına uyum sağlayamamıştır. Bu durum karşısında, medrese eğitiminin yanı sıra yeni eğitim kurumlarının açılması zorunlu olmuştur. Bu eğitim reformu çabalarını, eğitimde çağdaşlaşma hareketi olarak nitelendirebiliriz. Ancak, yapılan reformlar çağın gereksinimlerini karşılayacak düzeyde olmadığından yetersiz kalmıştır.

Bu durumun farkında olan Büyük Şef Mustafa Kemal Atatürk, eğitim faaliyetlerini cumhuriyetin en önemli görevi olarak görmüş ve çağdaşlaşmada ne kadar gerekli olduğunu yaşamı boyunca ortaya koymaya çalışmıştır.

2 Mayıs 1920'de Maarif Vekâleti kurulmuştur. Çağdaş eğitim öğretimin temellerini uygulamak için Milli Mücadele'nin ortaya çıkarttığı zor durumlara rağmen çalışmalara başlanmıştır. Ülke toprakları düşman işgali altında iken 15 Temmuz 1921'de Maarif Kongresi toplanmış ve eğitimin sorunları ve çözüm yolları üzerinde önemli kararlar alınmıştır. 15 Temmuz- 15 Ağustos 1923 tarihleri arasında Birinci Heyeti İlmiye toplanarak eğitim sorunları bütün yönleriyle ele alınıp incelenmiştir.

Cumhuriyetin eğitim politikası, yeni yönetimi benimseyip koruyacak, dünyadaki bilimsel gelişmeleri takip edebilecek, yurduna vatanına her koşulda sahip çıkacak vatandaşlar yetiştirmeyi hedefliyordu. Bu bağlamda Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan en kapsamlı gelişme 3 Mart 1924 tarihinde çıkartılan Tevhid-i Tedrisat kanununun ilan edilmesi olmuştur. Karma eğitime geçilerek kadınların da eğitim görmeleri ve toplumda yer almaları sağlanmıştır.

Maarif Vekâleti, ülkede çağdaş eğitimin temellerini atmayı, eğitimi her kademedede yaygınlaştırmayı ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlamayı hedeflemiştir. Vekâlet, ülkedeki okul sayısını artırmak, yeterli sayıda ve nitelikli öğretmen yetiştirmek; öğretmenlerin maaş ve diğer sorunlarını çözmek, özlük haklarını geliştirmek amacıyla önemli çalışmalar yapmıştır.

Toplumun kalkınmasının ancak eğitim yoluyla sağlanabileceği düşünölmüş ve yeni eğitim programı bu doğrultuda hazırlanmıştır. Mesleki ve teknik eğitime önem verilmiş, bu hedef doğrultusunda yurt dışından uzman eğitimciler getirtilerek, mevcut eğitimin durumunu daha ilerilere taşıyabilecek şekilde yapılandırılması için önerileri alınmıştır. Köye dönük eğitim, millet mektepleri, halk evleri ve köy enstitüleri bu nedenle uygulamaya konulmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitimin tabana yayılması ve eğitimin çağdaş temellere oturtulması ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.

1923 yılında İstanbul'da bulunan Maarif Nezareti kaldırılmış, Ankara'da bulunan Maarif Vekâleti teşkilatının İlk Tedrisat Müdürlüğü, Orta Tedrisat Müdürlüğü, Hars (Kültür) Müdürlüğü, Sicil ve İstatistik Müdürlüğü birimlerine Müsteşarlık, Yüksek Öğretim Dairesi, Teftiş Heyeti, Telif ve Tercüme Dairesi, Özel Kalem ve Evrak Dairesi birimleri eklenmiştir. Taşra teşkilatı da Maarif Müdürlükleri ve Maarif Memurlukları olarak düzenlenmiştir. Eğitim kurumlarında çağa uygun gelişmeler yaşanırken Maarif Vekâleti'nin teşkilâtı da genişletilmiştir. 22 Mart 1926'da çıkartılan 789 sayılı Maarif Teşkilâtına Dair Kanun ile Maarif Eminlikleri kurularak taşra örgütü de oluşturulmuştur.

KAYNAKÇA

Sürelî Yayınlar

TBMM Zabıt Cerideleri, 1923-1924.

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 15.07.1339.

Cumhuriyet Gazetesi 10.05.1340.

Cumhuriyet Gazetesi 23.11.1340.

Tetkik Eserler ve Makaleler

AKYÜZ, Yahya, “Cevdet Paşa’nın Özel Öğretim Ve Tanzimat Eğitimine İlişkin Bir Lâyihası”, **OTAM**, C. III, Ankara 1992.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi (M.Ö 1000-M.S. 2013)**, İstanbul 2001.

ATATÜRKÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİ I, Ankara 1997.

ATAÜNAL, Aydoğan, **Türkiye’de İlkokul Öğretmeni Yetiştirme Sorunu (1923-1994)**, MEB Yayınları, Ankara 1994.

AYTAÇ, Kemal, **Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1984.

BALCI, Sezai, **Osmanlı Devleti’nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yakınçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2006.

BAŞAR, Erdoğan, **Millî Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri(1920-1960)**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2004.

BAŞAR, Erdoğan, **Eğitim Sosyolojisi**, Eser Yayınları, Samsun 1994.

BAŞGÖZ, İlhan, **Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı Ve Atatürk**, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1995.

BATIR, Betül, **İkinci Meşrutiyetten Tevhid-i Tedrisat'a Türkiye'de İlköğretim (1908- 1924)**, İstanbul 2007.

BİLİM, Cahit Yalçın, **Türkiye'de Çağdaş Eğitim Tarihi (1734-1876)**, Anadolu Üniversitesi Yay., Eskişehir 2002.

BİNBAŞIOĞLU, Cavit, **Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi**, MEB, İstanbul 1995.

CİCİOĞLU, Hasan, "Öğretmenliğin Yasal Temelleri", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt.17, Sayı.1.

CİCİOĞLU, Hasan, **Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1985.

DÖLEN, Emre, **Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Darülfünunu**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

DUMAN, Tayyip **Türkiye'de Ortaöğretime Öğretmen Yetiştirme**, MEB Basımevi, Ankara 1991.

ERGİN, Osman, **Türk Maarif Tarihi**, C.5, İstanbul 1977.

ERGÜN Mustafa, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Fakültesi Yayınları, Ankara 1982.

HIZLI, Mefail, "Osmanlı Klasik Döneminde Medrese", **Türkler Ansiklopedisi**, C. XI., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

HİRSCH, E. Emst, **Dünya Üniversiteleri ve Türkiye Üniversitelerinin Gelişmesi**, Cilt 1, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 1998.

HOWARD, E. Wilson - BAŞGÖZ, İlhan, **Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim Ve Atatürk**, Ankara 1968.

İNALCIK, Halil, **Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.

KAPLUHAN, Erol, “Hazırlık Dönemi (Kurtuluş Savaşı) Eğitim Politikaları ve Eğitim Faaliyetleri”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi** , Güz Dönemi Yıl 1 Sayı 1, Burdur 2012.

KOÇER, Hasan Ali, **Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)**, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1992.

KODAMAN, Bayram, **Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991.

Mahmud Cevat İbnü’ş Şeyh Nâfi, **Maârif-i Umûmiye Nezâreti Târihçe-i Teşkilât ve İcrââtı –XIX. Asır Osmanlı Maârif Tarihi-**, Hazırlayan: Taceddin Kayaoğlu, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2001.

OKUR, Mustafa, “Milli Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Milli ve Modern Bir Eğitim Sistemi Oluşturma Çabaları”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 5, Sayı 1, 2005.

OKUR, Yasemin, **Darüleytamlar**, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1996.

ÖZALP Reşat - Aydoğan ATAÜNAL, “Milli Eğitimde Kongreler ve Şuralar”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. II, S. 6, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1986.

ÖZKAN, Salih, “Türkiye’de Darüleytamların Gelişimi ve Niğde Darüleytami”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 19, 2006, s. 211-219

ÖZKAN, Salih, **Türk Eğitim Tarihi**, Nobel Yayınevi, Ankara 2008.

ÖZTÜRK Cemil, **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996.

ÖZTÜRK, Cemil, **Türkiye’de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar**, Marmara Üniversitesi Mustafa Kemal Paşa Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul 1998.

PAKALIN, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü**, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1993.

SAKAOĞLU, Nejdet, **Osmanlıdan Günümüze Eğitim**, 1. Baskı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003.

SİLER, Abdurrahman, “Darülfünunda Özerklik Fikrinin Gelişmesi ve Mustafa Necati Bey”, **Mustafa Necati Sempozyumu**, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1991.

SUNGU, İlhan, “Galatasaray Lisesinin Kuruluşu”, **Bellekten**, C. VII., Sayı: 28, Ankara 1948.

TEKELİ, İlhan, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Eğitim Sistemindeki Değişmeler”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, C. II, İstanbul 1985, s. 456-475.

TEKELİ, İlhan–Selim İLKİN, **Osmanlı İmparatorluğunda Eğitim Ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.

TONGUÇ, İsmail Hakkı, **İlk Öğretim Kavramı**, Piramit Yayıncılık, Ankara 2004.

UNAT, Faik Reşit, **Türkiye’de Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1964.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Devleti'nin İlmîye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984.

YILMAZ, Mehmet Serhat, “Darülfünun Reformu-Darülfünun'dan İstanbul Üniversitesine Geçiş Süreci , (1863-1933)”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Cilt.9, Mart 2001.

YÜCEL, Hasan Ali, **Türkiye'de Orta Öğretim**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.

ÖZGEÇMİŞ

Adı : Murat KALENDER

Doğum Yeri ve Yılı :1979 Sivas

Öğrenim Bilgileri:

1986 yılında Erzincan' da başladığım ilkokul öğrenimi Samsunda tamamladım. Ortaokul ve Lise öğrenimimi Samsunda tamamladım.

2001 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümünden mezun oldum.

İş Deneyimlerim:

2002-2004, Van Çatak Hayati Kapukaya İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

2004-2013, Samsun İlkadım Kubilay İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

2013-Halen, Samsun Canik Hacıismail Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

E posta: mkalender2235@hotmail.com